

Inštitut za geografijo Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani

USMERJANJE RAZVOJNIH PROCESOV V BELI KRAJINI Z VIDIKA OCENE
NARAVNIH IN SOCIALNOEKONOMSKIH MOŽNOSTI (KMETIJSTVO)

Nosilec:
Ivo Piry
[Signature]

Direktor:
mag. Bado Genorio
[Signature]

Ljubljana, 1985

Nosilec: Ivo Piry

Sodelavec: ing. Niko Požek

AOP obdelava: ing. Jože Mestnik

Analize: D.Černe, B.Mihevc, M.Vovk

Terensko delo: A.Gabrič, Z.Drole, T.Vugrin

Kartograf: T.Vugrin

Tipkala: D.Potočnik

K A Z A L O

Stran

1. UVOD	1
2. TEORETIČNA IZHODIŠČA	3
3. METODOLOŠKI PRISTOP	6
4. REZULTATI PROUČEVANJ SONDNIH KATASTRSKIH OBČIN...	9
4.1. Vrednotenje naravnih možnosti	9
4.1.1. Primernost posameznih pokrajinsko- ekoloških enot za določene panoge kmetijstva	10
4.1.2. Optimalna raba posameznih pokrajinsko- ekoloških enot z vidika posameznih panog kmetijstva	16
4.1.3. Elementi produkcijske cene za posamezne panoge kmetijstva v določenih pokrajinsko- ekoloških enotah	17
5. SPREMINJANJE PRODUKCIJSKE VREDNOSTI KMETIJSKIH ZEMLJIŠČ	19
5.1. Zemljiške kategorije po katastru in smeri sprememb v izrabi tal	23
5.2. Dejanska izraba zemljišč	28
6. POSESTNA STRUKTURA KMETIJSKIH POVRŠIN	30
6.1. Lastništvo	30
6.2. Velikost posesti	33
6.3. Velikost parcel	34
7. DRUŽBENO-EKONOMSKE ZNAČILNOSTI PREBIVALSTVA	38
7.1. Opredelitev socioekonomske strukture gospo- dinjstev in ovrednotenje njenega pomena za kmetijsko proizvodnjo	40
8. VLOGA IN FUNKCIJA DRUŽBENEGA SEKTORJA KMETIJSTVA.	58
9. ZAŠČITENE KMETIJE	65
10. ZAKLJUČEK	68

1. UVOD

Raziskovanje različnih vidikov razvojnih procesov v pokrajini je zasnovano kot izhodišče za pripravo smernic regionalnega razvoja v specifičnih slovenskih pokrajinah, v našem primeru Bele krajine kot pokrajine nizkega krasa, orografsko ločene od ostalih delov Slovenije, z značilnimi podnebnimi razmerami, litološko osnovo ter poselitvijo.

Dosedanje raziskave razvojnih procesov v Beli krajini, ki smo jih opravili v okviru tega URP, so globalno opredelili razvojne možnosti posameznih naselij Bele krajine in posebej izpostavile vlogo kmetijstva pri ohranjanju kulturne pokrajine, ki predstavlja eno od osnov skladnega regionalnega razvoja. Nekdaj prevladujoča oblika dejavnosti je tudi v tem delu Slovenije, ki je bil do leta 1980 skoraj v celoti uvrščen med manj razvita območja (celotno območje občine Črnomelj) republike, izgubila na pomenu in obsegu. Preobrazba prebivalstva in spreminjanje njegove socioekonomske strukture se kažeta tudi v spreminjanju podobe pokrajine, predvsem v zmanjševanju obsega obdelovalnih površin.

S tem se zmanjšuje proizvodna osnova belokranjskega kmetijstva, čeprav so opuščena zemljišča večinoma slabše kategorije in ne nudijo optimalnih pogojev za sodobno obdelovanje. Zato se zastavlja vprašanje nadaljne deagrarizacije kmečkega prebivalstva, ki je pomembno predvsem z vidika zagotavljanja potrebne delovne sile za kmetijstvo. Odstotek kmečkega prebivalstva v obeh belokranjskih občinah sicer še vedno presega republiško povprečje (1981 - 9,2%), saj je odstotek kmečkega prebivalstva v občini Črnomelj 14,8%, v občini Metlika pa 12,5%, vendar gre v obeh primerih predvsem za kmečko prebivalstvo z neggodno starostno sestavo.

Zmanjševanje kmetijskih površin, deagrarizacija in neustrezna demografska sestava prebivalstva, so osnovni elementi preobrazbe regionalne strukture v območjih, ki zaostajajo v razvoju glede na regionalno povprečje in za katera so bila ugotovljene tudi skromnejše razvojne možnosti tako glede naravne primernosti kot tudi demografskega potenciala ter infrastrukturne opremljenosti. Tem območjem je veljala naša pozornost pri proučevanju vloge kmetijstva kot dejavnosti, ki naj bi bila zasnovana tako, da bo mogla ohraniti poseljenost in kulturno krajino v obravnavanih območjih.

V sedanji fazi družbeno ekonomskega razvoja, ko ponovno poskušamo oživiti kmetijstvo predvsem zaradi povečanja proizvodnje hrane, ni mogoče načrtovati razvoja kmetijstva oziroma kmetijske produkcije brez poznavanja sedanjih odnosov na tem področju, predvsem odnosa prebivalstva do zemlje, kmetijstva kot dohodkovnega vira, zemljiško-posesednih odnosov, relacije med družbenim sektorjem in kooperanti, živilsko predelovalno industrijo in njeno vlogo pri zagotavljanju surovinske baze. Izhodišče našega raziskovalnega dela pri proučevanju vprašanj s področja kmetijstva v Beli krajini je torej analiza njegovega sedanjega položaja in funkcije, ki naj bi omogočile opredelitev razvojnih možnosti te dejavnosti v prihodnjem razvoju Bele krajine.

2. TEORETIČNA IZHODIŠČA

Kmetijski prostor je v SR Sloveniji v pretežni meri v rokah zasebnega sektorja, ki je v obdobju po drugi svetovni vojni, zaradi dinamičnosti družbenoekonomskih in prostorskih procesov, izpostavljen dejavnikom, ki v sedanjem obdobju že kritično vplivajo na njegov nadaljnji razvoj. Proces preslajanja iz agrarnih v neagrarne dejavnosti je dosegel stopnjo, ko lahko nadaljevanje dosedanjih trendov še poglobi neskladje oziroma protislovnost med obstoječimi naravnimi viri za kmetijsko produkcijo in njihovo izkoriščenostjo (Kladnik et al., 1981, s.1).

Na sedajjo kvantitativno in kvalitativno učinkovitost zasebnega sektorja kmetijstva vplivajo številni dejavniki kot na primer naravna primernost, demografska struktura, socialno-ekonomska struktura, komunalna in kmetijska infrastruktura in zemljiško-posestne razmere. Omenjeni dejavniki posamezno in še posebej v medsebojnem součinkovanju povzročajo neskladja v kmetijski proizvodnji v posameznih območjih Slovenije. Na obsežnih površinah se kažejo pretežno negativni učinki delovanja navedenih faktorjev, kar se kaže v nizki produktivnosti kmečkega dela, skromni tržni usmerjenosti, slabi izkoriščenosti delovnih sredstev in v ekstenzifikaciji izrabe tal, ki se kaže v naglem napredovanju gozda na kmetijske površine. Elementi, ki delujejo kot ovira pa ne izhajajo samo iz faktorjev kmetijske proizvodnje. Zaradi hitrega družbenoekonomskega razvoja so v kmetijski prostor posegli tudi dejavniki povsem nekmetijskega značaja kot so širjenje urbaniziranih površin, povečevanje koridorjev infrastrukturnih objektov, širjenje rekreativnih površin in območij gradnje počitniških bivališč.

Med dejavniki razvoja kmetijstva je tudi na današnji stopnji razvoja na prvem mestu **n a r a v n a p r i m e r n o s t** **p o k r a j i n e** za to vrsto dejavnosti. Osnovni prirodni dejavniki v kmetijski produkciji so nagib zemljišč, primernost tal, klimatske razmere, ekspozicija itd. Vplivajo predvsem na

rentabilnost gojitve posameznih poljščin oziroma na možnost uporabe sodobne kmetijske mehanizacije.

Demografska struktura kmečkega prebivalstva je v procesu deagrarnizacije doživela temeljite spremembe. Razseljevanje aktivnih starostnih skupin je povzročilo, da so obsežna območja izgubila najvitalnejši in najbolj produktiven del prebivalstva. Posledice so vidne v zmanjševanju števila družinskih članov, neustrezni strukturi po starosti in spolu, negativnemu migracijskem saldu, znižanju stopnje fertilitnosti, zniževanju deleža aktivnih v kmetijstvu in naraščanju števila vzdrževanih. Ostarevanje kmečke delovne sile in odseljevanje mladih je ponekod privedlo do reagrarizacije oziroma celotnega povečanja števila kmečkega prebivalstva, ki pa kljub aktivnosti v pozni starosti ne predstavlja polnovredne delovne sile. Območja z neugodno starostno strukturo in visoko stopnjo aktivnosti so zato že v kritični fazi razvoja. Posledica neugodne demografske strukture je tudi naraščanje števila kmečkih gospodarstev brez nasledstva.

Med socialno-ekonomskimi elementi zavezma posebno mesto socialno-ekonomska struktura gospodarstev, ki neposredno vpliva na način gospodarjenja z zemljo in je zaradi nadaljevanja trendov deagrarnizacije in urbanizacije predvsem zaviralni element v prizadevanjih za racionalno izrabo obstoječih kmetijskih površin.

Infrastrukturalna opremljenost je eden od odločujočih dejavnikov v prihodnjem razvoju kmetijstva. Za nemoten razvoj so pomembni predvsem trije vidiki - prometna dostopnost in urejeno vozišče, kvalitetno električno omrežje in telefonsko omrežje, ki omogočajo tržnost in preskrbo z repromaterialom, uporabo sodobne kmetijske mehanizacije in pravočasno posredovanje ustreznih služb v nujnih primerih.

S o c i a l n o p o s e s t n a s t r u k t u r a j e kot ostanek zgodovinskega razvoja ena od determinant kmetijske proizvodnje. Slabosti, ki se pojavljajo kot ovira v nadaljnjem razvoju kmetijstva so mala velikost kmetij, razdrobljenost posesti, velik delež površin v lasti nekmečkega prebivalstva, ki je povsem neodvisno od zemlje. Velikost posesti različno vpliva na značaj kmetijske proizvodnje. Kmetije na večjih posestvih izkoriščajo razpoložljiva v optimalnem obsegu glede na naravno primernost površin, medtem ko male in srednje kmetije obdelujejo vse površine, v kolikor jim to omogoča zadostna delovna sila, v nasprotnem primeru pride do opuščanja marginalnih površin.

Navedeni dejavniki razvoja kmetijskega gospodarstva, z izjemo naravnih, ne vplivajo na razvoj družbenega sektorja kmetijstva, ki zahteva specifično obravnavo zaradi drugačnega proizvodno-organizacijskega značaja. Zaradi manjšega obsega družbenih posestev v obravnavanem območju, smo več pozornosti posvetili odnosu in proizvodnim povezavam družbenega sektorja kmetijstva z zasebnim, kar menimo, da je ena od temeljnih nalog te dejavnosti v pogojih obstoječe agrarne strukture v Beli krajini.

3. METODOLOŠKI PRISTOP

Raziskava je zajela območje občine Črnomelj, ki obsega 81,8% celotne površine regije, ki sicer vključuje tudi teritorij občine Metlika. Proučevanje je potekalo na dveh ravneh. Prvi del raziskave temelji na podrobnem proučevanju izbranih sondnih območij na nivoju posameznih katastrskih občin. Za analizo na ravni katastrskih občin smo se odločili, ker menimo, da lahko na ta način najbolje opredelimo prostorsko soodvisnost med prebivalstvom in naravnim potencialom - zemljo. Poleg tega so katastrske občine dokaj homogene enote in omogočajo ugotavljanje določenih zakonitosti, kar v primeru heterogenih krajevnih skupnosti ni mogoče.

V dogovoru s sofinancerjem so bile izbrane za sonde katastrske občine Damelj, Belčji vrh in Petrova vas. Predstavljajo vzorčne zajetje za predhodno ugotovljene tipe območij, glede na razvojne možnosti naselij, saj sodi k.o. Damelj v območje z manj ugodnimi razvojnimi možnostmi, k.o. Belčji vrh v območje z ugodnimi razvojnimi možnostmi in k.o. Petrova vas v območje z zelo ugodnimi razvojnimi možnostmi. Prvi dve katastrski občini spadata tudi v zakonsko opredeljeno območje manj razvitih krajevnih skupnosti na območju Bele krajine oziroma občine Črnomelj.

Raziskovanje izbranih katastrskih občin je potekalo v treh smereh. Prvi del je zajel vrednotenje naravnih možnosti z vidika posameznih kmetijskih panog, s katerim smo želeli opredeliti primernost posameznih naravno-pokrajinskih enot za določene panoge kmetijstva ter ugotoviti elemente produkcijske cene v določenih naravno-pokrajinskih enotah. Pri našem delu smo izhajali iz podrobne pokrajinsko-ekološke rajonizacije Bele krajine, ki jo je opravil D.Plut in karte zemljiških kategorij za posamezne katastrske občine, ki so bile izdelane s pomočjo topografskih kart, fotointerpretacije aerofotoposnetkov in preverjanja na terenu (D.Plut, 1982).

Drugi del proučevanj v izbranih sondnih katastrskih občinah je bil usmerjen v analizo spreminjanja produkcijske vrednosti kmetijskih zemljišč na podlagi izdelave karte zemljiških kategorij po katastru in primerjave z dejansko izrabo tal, ugotovljeno s pomočjo aerofotoposnetkov ter s terenskim kartiranjem, obdelovalnih površin. Smeri spreminjanja v izrabi tal po letu 1953 do leta 1984 pa smo povzeli po katastru na nivoju posamezne katastrske občine. Analiza je zajela tudi vprašanje strukture kmetijskih površin, predvsem lastništva, velikosti posesti in velikosti parcel. Vir podatkov nam je tudi v tem primeru predstavljal kataster.

Tretji del proučevanj obsega podrobno analizo družbenoekonomskih značilnosti prebivalstva. Analiza obsega tipologijo gospodinjstev, na podlagi opredelitve socioekonomske strukture članov gospodinjstva. Analiza je bila izdelana na osnovi dveh virov podatkov. Prva je izvedena iz gradiva popisa prebivalstva v letu 1981, druga pa je bila izdelana na podlagi podatkov zbranih z anketiranjem gospodinjstev v oktobru 1984. S pomočjo ankete smo lahko podrobno analizirali značilnosti kmetije in tržno usmerjenost gospodinjstev, kar nam popisni podatki niso omogočili. Pri analizi smo uporabili tipologijo gospodinjstev, ki je bila izdelana na osnovi zaposlenosti posameznih članov gospodinjstva in določa pet tipov gospodinjstev:

1. čista kmečka gospodinjstva (vsi člani so zaposleni na kmetiji)
2. mešana, pretežno kmečka gospodinjstva (67 - 99% članov dela na kmetiji)
3. mešana, enakovredna gospodinjstva (34-66% članov dela na kmetiji)
4. mešana, pretežno nekmečka gospodinjstva (1-33% članov dela na kmetiji)
5. čista nekmečka gospodinjstva (nihče ni zaposlen samo na kmetiji)

Predhodno predvideno primerjavo socioekonomskih tipov gospodinjstev in socioekonomskih tipov kmetij smo opustili, ker je primerjava starostnih tipov in socioekonomskih tipov gospodinjstev, ki je osnova za tipologijo kmetij, pokazala premajhno diferenciranost med obravnavanimi enotami.

Tipologija je bila osnova za vrednotenje pomena posameznih socio-ekonomskih tipov gospodinjstev za specifične oblike kmetijske proizvodnje. Z analizo je ugotovljena stopnja navezanosti posameznih tipov gospodinjstev na kmetijsko proizvodnjo in sicer s pomočjo podatkov o staležu živine, površinah kmetijske in obdelovalne zemlje ter tržna usmeritev.

Drugi nivo oziroma del raziskave obravnava celotno območje občine Črnomelj in je usmerjen predvsem v proučitev vloge družbenega sektorja kmetijstva ter njegovega pomena za usmerjanje proizvodnje v zasebnem sektorju. Analiza podaja število, površine in proizvodno usmeritev družbenih kmetijskih obratov, obseg kooperacije ter pregled obstoječe kmetijske infrastrukture. Posebno poglavje je posvečeno zaščitenim kmetijam, kot predvidenim nosilkam kmetijske proizvodnje v obravnavanem območju. Raziskava potencialov zaščitenih kmetij se omejuje na ugotovitev števila, velikosti in starostne strukture gospodinjstev, analizo velikosti zemljiške posesti, opredelitev proizvodne usmerjenosti, tržnosti ter možnosti za ohranitev in morebitno povečanje kmetijske proizvodnje.

4. REZULTATI PROUČEVANJ SONDNIH KATASTRSKIH OBČIN

4.1. Vrednotenje naravnih možnosti

Kot izhodišče so nam služile ugotovitve D.Pluta (1982, 141-160), ki je podrobno obdelal pokrajinsko-ekološke značilnosti Bele krajine, katere osnovna pokrajinska značilnost je zakraselost površja. Karbonatne kamenine (apnenec in dolomit) prevladujejo tako v dnu Belokranjske kotline kot tudi na njenem obodu. Razprostranjenost vodotokov, vodnih virov, zlasti studencev, kamnitost površja in vrtače, njihova gostota ter neenakomerna debelina prsti, notranje razmejujejo kraško površje in vplivajo na razporeditev kmetijskih površin in gostoto naselitve. Višinska pasovitost pa v veliki meri spreminja klimatske, hidrografske, pedološke in vegetacijske značilnosti Bele krajine, ki sicer predstavlja tipično subpanonsko pokrajino. Vse to pripisuje k izredno veliki pokrajinsko-ekološki pestrosti Bele krajine, ki pa se v pokrajini ne kaže v ostrih mejah med posameznimi pokrajinskimi enotami.

Obravnavanop območje katastrskih občin Damelj, Bežji vrh in Petrova vas sestavljajo različne pokrajinsko ekološke enote oziroma mozaiki. Tako v k.o. Damelj prevladujejo prisojna pobočja nad Kolpo skupaj s številnimi uravnavami kot ostanki obviselih dolin. Tudi na območju k.o. Bežji vrh srečamo večje število pokrajinsko ekoloških enot, poleg prevladujočega višjega kraškega ravnika so tu še otoki obdelovalnega sveta na nižjem kraškem ravniku. Katastrska občina Petrova vas pa lahko razdelimo med tri pokrajinsko ekološke enote - področje na globoki, podzoljeni kraški ilovici s prevlado obdelovalnega sveta, območje obdelovalnega sveta na nižjem kraškem ravniku ter območje izrazitejšega topbnega obrata.

Zaradi različnega naravnega potenciala in njegovega vrednotenja je gospodarski pomen posameznih enot zelo različen. Razmerje med sedanjo gospodarsko izkoriščenostjo in naravnim potencialom se nenehno spreminja.

4.1.1. Primernost posameznih pokrajinsko-ekoloških enot za določene panoge kmetijstva

Osnovo za opredelitev primernosti posameznih pokrajinsko-ekoloških enot za kmetijstvo sta nam predstavljali karta pokrajinsko-ekoloških mozaikov in karta izrabe zemljišč, izdelani v merilu 1 : 25 000. Za potrebe naše analize smo v karti vnesli meje obravnavanih katastrskih občin in karto pomanjšali v merilo 1 : 50 000, kar je omogočilo vizualno primerjavo obeh elementov.

- 11 -

Primerjavo gospodarskega pomena in naravnega potenciala pokrajinsko-ekoloških enot na nivoju mikrohor (to so enote višjega ranga, ki izkazujejo sorodne pokrajinsko-ekološke poteze; D.Plut, 1981, s. 150) je izdelal D.Plut. Če upoštevamo njegovo delitev Bele krajine na mikrohore ugođovimo, da sodita katastrski občini Damelj in Belčji vrh skoraj v celoti v zaključene mikrohore, medtem ko se območje k.o. Petrova vas deli med tri samostojne mikrohore.

Za mikrohoro XII (obkolpska, pretežno prisojna pobočja in obvi-sele suhe dâhine), v katero sodi k.o. Damelj, ugotavlja D.Plut, glede sedanjega pomena za gospodarstvo (upoštevaje vse gospodar-ske panoge, tudi nekmetijske) manjši pomen za razvoj vseh gospo-darskih panog, medtem ko ugotavlja ugodnejši naravni potencial za razvoj živinoreje in rekreacijske funkcije.

Mikrohoro VII. v katero spada območje k.o. Belčji vrh (višji kraški ravniki), ki deloma sega tudi v mikrohoro VI. (otoki obdelovalnega sveta na nižjem kraškem ravniku), je predvsem po-membna za gospodarstvo in deloma rekreacijo, medtem ko ima del k.o. Belčji vrh, ki sega v mikrohoro VI. določen pomen kot tudi naravni potencial za vse kmetijske panoge (poljedelstvo, živi-noreja, vinogradništvo) ter tudi za rekreacijo.

Teritorij k.o. Petrova vas se deli med tri dokaj različne pokrajinsko-ekološke enote, mikrohore II., IV. in XIII. vendar ima vsaka od teh dokajšen pomen kot tudi potencial za različne funkcije. V mikrohori II. (območje kraškega sveta z debelo plastjo kraške ilovice), ki zavzema vzhodni del k.o., so to gošdarstvo, poljedelstvo, živinoreja in urbanizacija. Na območju mikrohore IV. (območje obdelovalnega sveta na nižjem kraškem ravniku) v osrednjem in severnem delu k.o. so to gozdarstvo, vinogradništvo in urbanizacija, v zahodnem delu k.o., ki sega v mikrohoro XIII. (prisojna in osojna pobočja zahodnega roba Belokranjske kotline) in predstavlja izrazito območje toplotnega obrata pa imajo največji gospodarski pomen vinogradništvo, gozdarstvo in rekreacija.

Podrobnejša primerjava pokrajinsko-ekoloških enot in izrabe zemljišč v obravnavanih katastrskih občinah je pokazala naslednje značilnosti. Raven svet suhih dolin, podolij, aluvialnih ravníc ob Kolpi in deli nizkega kraškega ravnika so povsod namenjeni kmetijstvu, predvsem poljedelstvu in živinoreji. Položna pobočja so namenjena pašnikom in v območju k.o. Belčji vrh ter Petrova vas tudi vinogradom. Strmejša pobočja in območja podzolitane kraške ilovice pa so povsod zaraščena z gozdom. To so osnovne značilnosti, ki pa so v drobnem spremenjene predvsem zaradi družbeno-ekonomskih dejavnikov, predvsem deagrarizacije, ki v vseh teh k.o. vodi k opuščanju obdelovalnih površin, oziroma zmanjševanju intenzivnosti obdelave.

Gospodarski pomen za kmetijstvo je prikazan s primerjavo kart pokrajinsko-ekoloških enot in stanjem izrabe zemljišč. Priložene karte ponazarjajo gornje trditev, da je pomen za poljedelstvo odvisen predvsem od deleža ravninskega sveta, ki je največji v k.o. Petrova vas, najmanjši pa v k.o. Damelj. Ugodnejše možnosti obstoje za razvoj živinoreje, medtem ko je gojenje posebnih kultur kot je na primer vinska trta, omejeno na izredno majhne površine.

Dokaj skromne obdelovalne površine, ki v vseh treh katastrskih občinah po podatkih katastra ne presegajo 40% celotne površine k.o., so poleg neugodne socialnopolosostne strukture glavni razlog za manjšo učinkovitost kmetijstva v obravnavanem območju. Ob tem je treba pripomniti, da so podatki katastra zastareli in da je dejanski obseg obdelovalnih površin zlasti v k.o. Damelj, bistveno manjši od uradno zabeleženega.

Velika diferencirnost pokrajinsko-ekoloških enot v okviru posameznih katastrskih občin predstavlja eno osnovnih ovir za večji obseg kmetijske proizvodnje, z vidika naravne primernosti posameznega območja. Obseg površin, ki so primerne za različne vrste kmetijske proizvodnje je dokaj skromen, zato je nemogoče pričakovati ekonomsko donosno kmetovanje ob povprečni velikosti obdelovalnih površin na gospodinjstvo, ki se v vseh katastrskih občinah giblje med 3 in 5 ha (vir: anketa IGU).

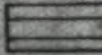
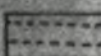
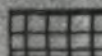
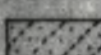
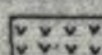
- Pokrajinsko-ekološke enote
- 2-aluvialne terase
 - 4-prisojna pobočja
 - 5-osojna pobočja
 - 6-uravnave
 - 25-pobočja nižjega obrobja Belokrajnske kotline
 - 17-izrazitejše osojne površine obrobja Bele krajine

Izraba zemljišč
(1980)

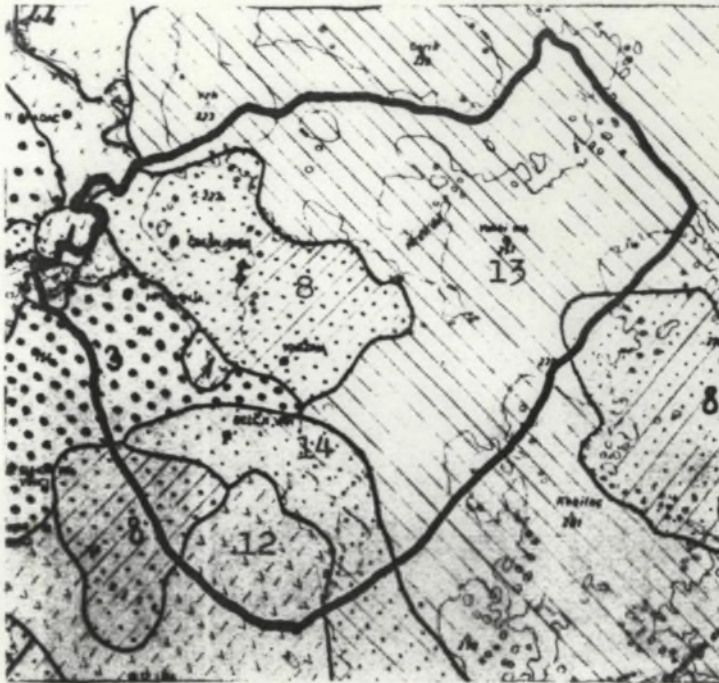
Vir: D.Plut, 1980, IGU.

Legenda za izrabo zemljišč (velja za vse k.o.)

	gozd		sadovnjak
	travnik pašnik		vinograd
	njiva travnik		močvirje
	travnik njiva		

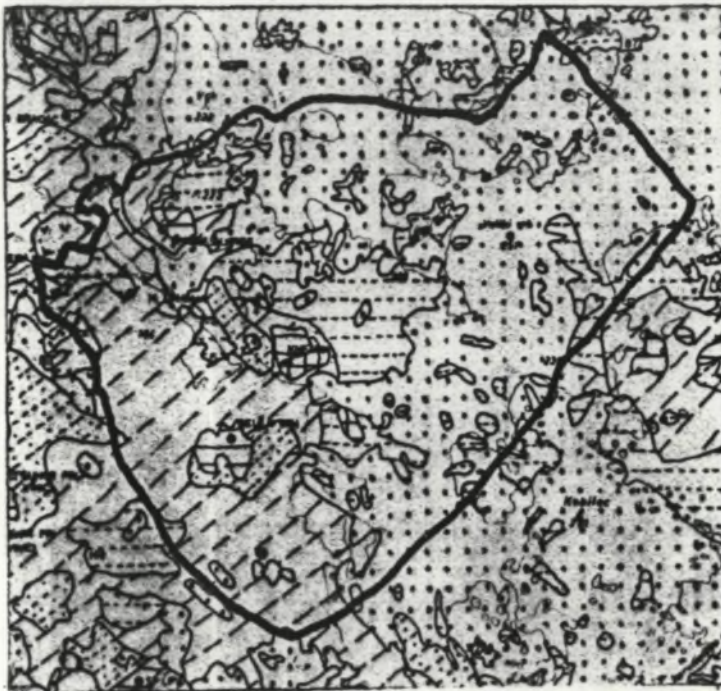

K.O. BELČJI VRH

Pokrajinsko-ekološke enote

- 1-močviren svet
- 2-aluvialne terase
- 3-višje terase v sipkem materialu
- 8-otoki obdel.sveta na niž.kraš.ravniku
- 12-podolja z značilnim kraškimi poplavami
- 13-višji kraš.ravnik
- 14-gričevnato ozemlje na kraš.ilovici z boksitom

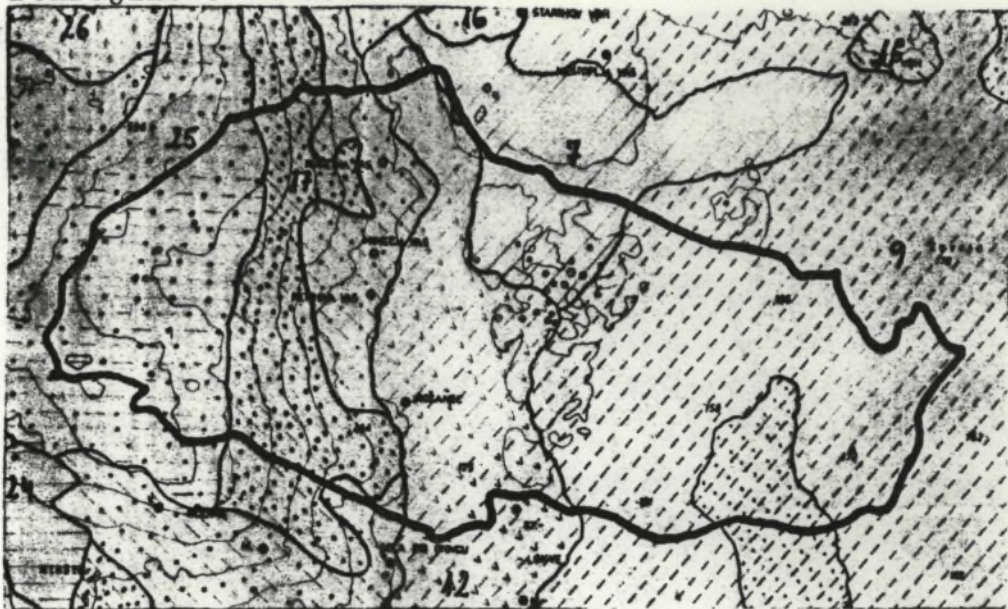

Izraba zemljišč (1980)

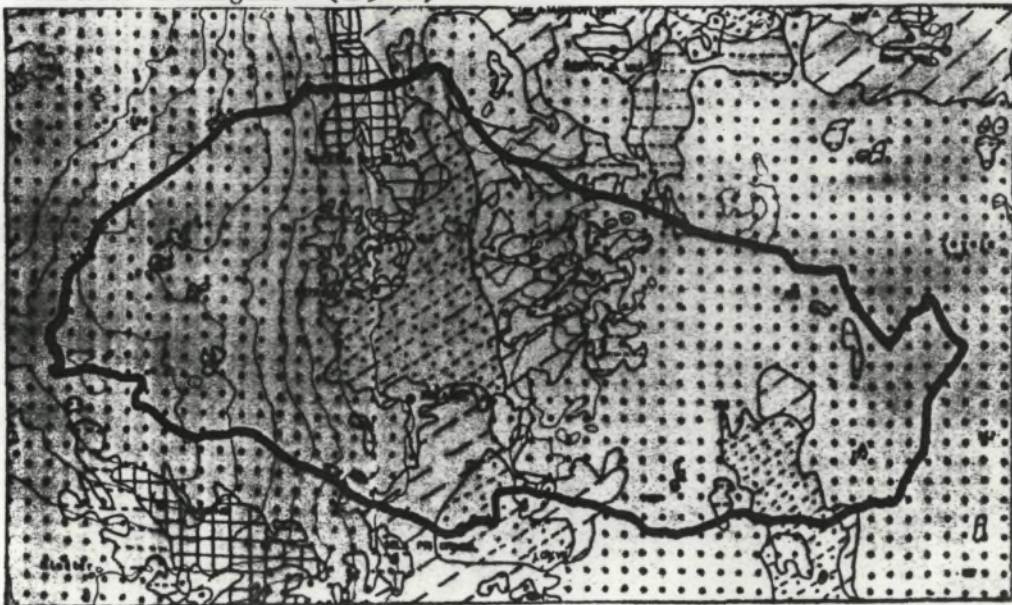
Vir: D.Plut, 1980, IGU.

K.O. PETROVA VAS

Pokrajinsko-ekološke enote

Izraba zemljišč (1980)

Legenda h karti pokrajinsko-ekoloških enot:

- 7-nižji kraški ravnik
- 9-področje na globoki, podzoljeni kraški ilovici
- 10-področje na globoki, podzoljeni kraški ilovici s prevlado obdelovalnih površin
- 12-področja z značilnimi kraškimi poplavami
- 16-izrazitejše površine toplotnega obrata
- 17-izrazitejše osojne površine obrobja Bele krajine
- 25-pobočja nižjega obrobja Belokrajnske kotline

Vir: D.Plut, 1980, IGU.

4.1.2. Optimalna raba posameznih pokrajinsko-ekoloških enot z vidika posameznih panog kmetijstva

Optimalno izkoriščanje kmetijskih zemljišč je odvisno od številnih dejavnikov, med katerimi so poleg naravnih možnosti pomembni tudi položaj kmetijstva kot gospodarske panoge, socio-ekonomska sestava prebivalstva, zemljiško-posestna struktura, infrastrukturna opremljenost ter prometna dostopnost. Vendar ni naš namen podrobno razčlenjevati vloge vseh navedenih dejavnikov, ampak se na tem mestu omejujemo le na naravne možnosti, medtem ko bodo drugi dejavniki obravnavani v naslednjih poglavjih.

Ravninski svet, ki ga predstavljajo pokrajinsko-ekološke enote, označene na kartah s številkami 2, 3, 6, 12 in delno tudi 8, je mogoče optimalno izkoriščati za poljedelsko proizvodnjo, ki je v sedanji fazi deagrarizacije omejena na najugodnejše površine v okviru navedenih pokrajinsko-ekoloških enot. Kot potencialne površine, ki k navedenim lahko prišteli tudi pokrajinsko ekološko enoto z oznako 12, ki pa zahteva agromelioracijske ukrepe.

Potencial za širjenje travnih in pašnih površin, za potrebe živinoreje predstavljajo pokrajinsko-ekološke enote označene s številkami 4 v k.o. Damelj, 8 v k.o. Belčji vrh ter 7 in 10 v k.o. Petrova vas.

Optimalne vinogradniške površine so omejene le na območje pokrajinsko-ekološke enote označene s številko 16 v k.o. Petrova vas. Za vse ostale pokrajinsko-ekološke enote pa je optimalna raba težje določljiva, bodisi zato ker so zaraščene z gozdom ali pa predstavljajo območje nekdanjih steljnikov, ki izgubljajo funkcijo v sedanjem načinu kmetovanja. Sprememba njihove funkcije v gozdne površine pa je v glavnem prepuščena stihijskemu zaraščanju teh površin.

4.1.3. Elementi produkcijske cene za posamezne panoge kmetijstva v določenih pokrajinsko-ekoloških enotah

Na tem mestu želimo opozoriti na specifično problematiko, povezano z ugotovljeno diferenciacijo pokrajinsko-ekoloških enot. Znano je, da v okviru katastrskih občin z izredno različnimi naravnimi pogoji za kmetijstvo, obstaja specifična posestna struktura glede lastništva zemljišč različne kakovosti. V takšnih primerih se na kakovostnih zemljiščih pojavlja večje število različnih lastnikov, kar je v preteklosti zagotavljalo dokaj zanesljive možnosti samooskrbnega polikulturalnega kmetovanja. Tradicionalna posestna struktura z močno zemljiško razdrobljenostjo pa predstavlja eno od pomembnih ovir posodabljanja kmetijske proizvodnje, ki bi se v končni fazi pokazala tudi v povečani produktivnosti in ugodnejši strukturi produkcijske cene posameznih kmetijskih proizvodov.

Ena od pomembnejših postavk v strukturi cene je v pogojih velike zemljiške razdrobljenosti tako imenovani prometni upor (C. Malovrh, 1965, s. 15-55) oziroma transportni stroški, ki naraščajo z oddaljenostjo parcele in njeno velikostjo, saj so v primeru manjših parcel proporcionalno večji na enoto proizvoda. Zato lahko kot elemente produkcijske cene štejemo:

- oddaljenost parcel od sedeža kmetije
- način dostopa do parcele
- velikost parcele
- stopnja mehanizacije obdelave.

V vseh obravnavanih katastrskih občinah navedeni elementi dokaj negativno vplivajo na oblikovanje produkcijske cene saj je v večini primerov povečujejo, zaradi oddaljenosti obdelovalnih površin in majhnih parcel. Izboljšanje je mogoče le ob združevanju zemljišč, ki pa je v pogojih obstoječe socioekonomske strukture lastnikov posestev skorajda neizvedljiva, zaradi premajhnega obsega kvalitetnih površin. Poleg navedenih elementov,

ki so v svojem bistvu posledica naravnih značilnosti, pa prav te še dodatno oblikujejo proizvodne stroške in s tem produkcijsko ceno. Kraški značaj pokrajine in z njim povezana kamnitost površja narekuje čiščenje obdelovalnih površin zaradi nemotene obdelave. S tem problemom se srečujejo predvsem v k.o. Petrova vas, kjer so se posamezni kmetje še vedno pritoževali nad stroški, ki jih povzroča obnavljanje poškodovane kmetijske mehanizacije in čiščenje njivskih površin. Med pomembne naravne značilnosti uvrščamo tudi kvaliteto prsti oziroma boniteto tal, ki vpliva na produktivnost glede na vložena kemična sredstva, ki naj bi izboljšala kemično sestavo in teksturo prsti. Na produkcijsko ceno v določeni meri vpliva tudi možnost poškodovanja pridelka zaradi nenadnih vremenskih sprememb kot je v Beli krajini pojav toče, pozebe, poplave ipd. Prav tako ne moremo mimo investicij v opremo in zgradbe, ki prispevajo svoj delež v produkcijski ceni kmetijskih pridelkov.

Vsi navedeni elementi sestavljajo skupaj z vrednostjo vložnega dela produkcijsko ceno kmetijskih pridelkov. Njihov delež je različen po posameznih panogah kmetijstva, spreminja pa se tudi v odvisnosti od različnih naravnih pogojev po posameznih pokrajinskih enotah. Da bi zagotovili optimalen odnos med vloženim produktivnim delom in neproduktivnimi stroški, je treba kmetijsko proizvodnjo organizirati, v skladu z razpoložljivim naravnim potencialom, razpoložljivo velikostjo zemljišč, delovno silo ter mehanizacijo in vrednostjo repromateriala. Doseči je treba optimalna razmerja med intenzifikacijo obdelave na manjših površinah z izrazito tržno usmeritvijo ter ekstenzifikacijo na večjih površinah potrebnih za pridobivanje surovinske baze za razvoj živinoreje. Pri tem je treba izhajati iz specifičnih razmer v posameznih pokrajinsko ekoloških enotah in upoštevati vse predhodno navedene elemente produkcijske cene. Za točno opredelitev elementov produkcijske cene pa je potrebno izvesti analizo posameznih kmetijskih obratov, katera zahteva samostojno raziskavo.

5. SPREMINJANJE PRODUKCIJSKE VREDNOSTI KMETIJSKIH ZEMLJIŠČ

Družbeno-ekonomski razvoj, ki v povojnem času poteka v znamenju industrializacije, deagrarizacije in urbanizacije, je privedel do spreminjanja produkcijske vrednosti kmetijskih zemljišč. Čeprav so razvojne spremembe na območju občine Črnomelj potekale nekoliko počasneje, saj je občina vse do leta 1980 sodila med manj razvite slovenske občine, lahko tudi v tem območju zasledujemo značilne spremembe produkcijske vrednosti kmetijskih zemljišč. Skupna poteza tem procesom je prevrednotenje vrednosti zemljišč glede na njihovo lokacijo, funkcijo in boniteto. V primeru, da opredeljujemo le kmetijska zemljišča in njihovo produkcijsko vrednost v okviru kmetijske proizvodnje, moremo upoštevati samo deagrarizacijo kot nosilko navedenih sprememb. S spreminjanjem socio-ekonomske strukture kmečkih gospodarstev se znižuje produkcijska vrednost marginalnih kmetijskih zemljišč, prav tako pa se spreminja produkcijska vloga posameznih zemljiških kategorij, predvsem travnikov in pašnikov ter za Belo krajino še posebej značilnih steljnikov.

Spreminjanje produkcijske vrednosti kmetijskih zemljišč lahko zato enostavno prikažemo s spremembami v izrabi tal (oz. zemljišč) za katere nam osnovne podatke daje zemljiški kataster. Uporabili smo gradivo, ki ga je obdelal D. Kladnik (1981, IGU) in v katerem opredeljuje tri temeljne procese v spreminjanju izrabe tal - ogozdovanje (zaraščanje z gozdom), ozelenjevanje (povečevanje travnih in pašnih površin), urbanizacija (povečanje zazidanih površin). Navedene spremembe so izračunane na podlagi podatkov o spreminjanju površin posameznih zemljiških kategorij. Na osnovi izračunanih razlik in deleža posameznih zemljiških kategorij v skupnem obsegu spremenjenih površin, so opredeljene tri stopnje intenzivnosti sprememb. Prvo stopnjo predstavljajo omiljene spremembe, izražene z absolutno prevlado posamezne zemljiške kategorije v strukturi sprememb. Drugo stopnjo predstavljajo močne spremembe, pri katerih več kot 50% vseh sprememb

odpade na enega od navedenih procesov. Tretjo stopnjo predstavljajo izrazite spremembe, pri katerih več kot 75% vseh sprememb predstavlja eden od navedenih procesov.

Predmet raziskave so sicer izbrane katastrske občine vendar menimo, da je smiselno na kratko predstaviti osnovne značilnosti sprememb v produkcijski vrednosti kmetijskih zemljišč za celotno območje občine Črnomelj. V ta namen smo izdelali dve karti za različni obdobji. Karta št. 4 nam prikazuje smeri spreminjanja izrabe tal po katastrskih občinah na območju občine Črnomelj za obdobje 1953 - 1979. V večini katastrskih občin (81,2%) je prevladovalo močno ogozdovanje, ki je bilo v lo močno, v ostalih 29 pa izrazito, le 9 katastrskih občin (Semič, Zastava, Črnomelj, Griblje, Golek, Belčji vrh, Hrast pri Vinici, Žuniči in Radenci) ni zajelo ogozdovanje. Kmetijske površine torej v večjem delu občine izgublajo nekdanji proizvodni pomen in so v večini primerov prepuščene nenačrtnemu zaraščanju z manj kvalitetnim gozdom.

Značilnosti sprememb v obdobju 1971 - 1979 prikazuje karta št.5. Proces opuščanja kmetijskih površin je v zadnjem opazovanem obdobju mnogo bolj diferenciran, predvsem zato ker krajše časovno obdobje kaže značilno fazo v spreminjanju produkcijske vrednosti kmetijskih zemljišč. Izrazito ozelenjevanje površin je navadno prvi znak zmanjševanja produkcijske vrednosti, ki postopoma preide v zaraščanje z gozdom. To velja predvsem za katastrske občine na južnem obrobju Gorjancev, kjer se nadaljuje proces ogozdovanja. Značilen je tudi pojav urbanizacije po letu 1975, ko se je pričelo načrtno oživljanje gospodarskega potenciala občine. Dejstvo je tudi, da je bil obseg sprememb v zadnjem obdobju manjši predvsem v območjih večjih naselij, kjer se je nekoliko ustalila deagrarizacija. Zato je pojav novogradenj in z njim povezana močna urbanizacija, v bližini novih zaposlitvenih središč kot je primer Vinice povsem razumljiv.

V večini katastrskih občin pa so se v zadnjem obdobju še vedno nadaljevali negativni procesi ogozdovanja, v veliki meri predvsem na račun pašnih površin.

BELA KRAJINA — SPREMINJANJE IZRABE TAL 53/79

	OMILJENO	MOČNO	IZRAZITO
OGOZDOVANJE			
OZELENJEVANJE
URBANIZACIJA

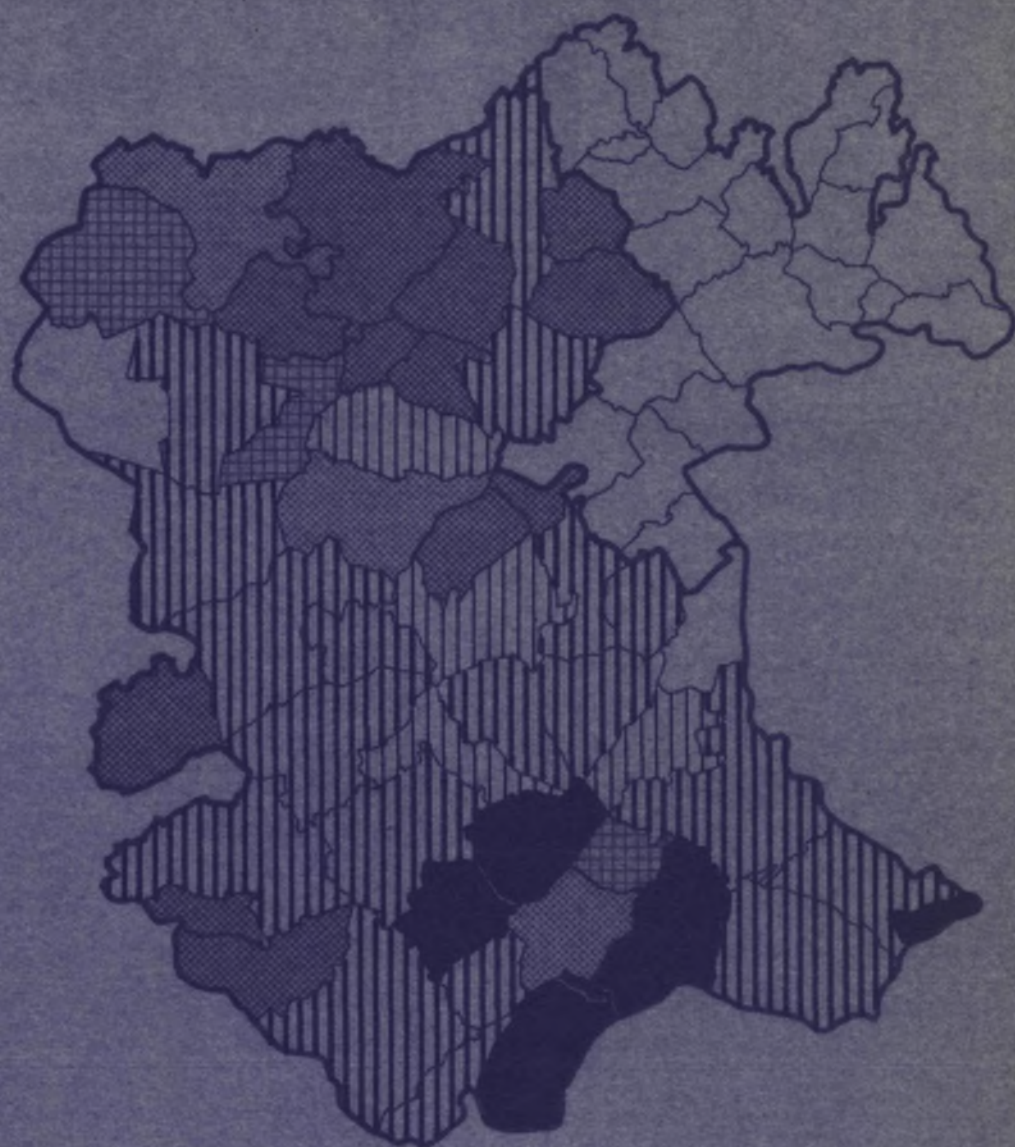
IGŪ E. KARDELJA V LJUBLJANI

LJUBLJANA, 1985

TEMA : Usmerjanje razvojnih procesov v Beli krajini

SILLEC : I. Piry

BELA KRAJINA — SPREMINJANJE IZRABE TAL 71/79

	OMILJENO	MOČNO	IZRAZITO
OGOZDOVANJE			
OZELENJEVANJE
URBANIZACIJA			

IGŮ E. KARDELJA V LJUBLJANI

LJUBLJANA, 1985

TEMA : Usmerjanje razvojnih procesov v Beli krajini

NOSILEC : I. Piry

KARTA : T. Vavrič

5.1. Zemljiške kategorije po katastru in smeri sprememb v izrabi tal

Evidence o stanju izrabe zemljišč so zbrane v katastru, ki predstavlja edini uradni vir za tovrstno tematiko. Zbiranje podatkov je možno tudi neposredno na terenu s pomočjo kartiranja ali pa z uporabo aerofoto posnetkov. V vsakem primeru pa izdelava karte izrabe zemljišč zahteva veliko dela in sredstev. Zato smo se zaradi pomanjkanja časa in skromnih sredstev odločili, da prikažemo rezultate našega dela le na primeru k.o. Damelj, medtem ko smo značilnosti koo. Belčji vrh in k.o. Petrova vas v tem elaboratu prikazali le tabelarično.

Analiza je zajela pet let v obdobju 1953 - 1984 in sicer leto 1953, 1961, 1971, 1979 in 1984. Ker so podatki podani v tabelah, se bomo omejili le na osnovne značilnosti posameznih katastrskih občin za leto 1984.

K.o. Petrova vas obsega 1114,70 ha, od tega odpade 30,94 % na obdelovalne površine, 64,78 % na pašnik in gozd ter 4,25 % na narodovitne oz. zazidane površine. Obdelovalne površine se skoraj enakomerno delijo med njive in travnike, 3,15% pa zavzemajo vinogradi in sadovnjaki. Analiza indeksa spreminjanja površin posameznih zemljiških kategorij med letoma 1953 in 1984, je pokazala izjemno zmanjšanje pašnih površin in prav tako izjemen porast gozdnih površin, močno se je zmanjšala površina vinogradov ter njiv, povečujejo se tudi zazidane površine.

Kategorija indeks sprememb 84/53

njiva	86,9
travniki	120,6
vinogradi	48,2
pašnik	2,4
gozd	237,3
nerodovitno	107,4

K.o. Belčji vrh obsega 953,62 ha, od tega je 43,23 % obdelovalnih površin, 54,84 % je pašnika in gozda, 1,89 % pa nerodovitnih površin. Tudi tu pretežno večino obdelovalnih površin zavzemajo njive in travniki v enakem deležu, sadovnjaki in vinogradi zavzemajo le 2 %. Analiza sprememb površin posameznih zemljiških kategorij je pokazala dokajšno stabilnost zemljiške strukture, opazen je le povečan obseg zazidanih površin.

<u>Kategorija</u>	<u>indeks sprememb 84/53</u>
njiva	95,6
travnik	101,4
vinograd	89,2
pašnik	100,7
gozd	104,8
nerodovitno	110,3

to je obseg

K.o. Damelj obsega 521,45 ha površin, od tega je 39,05 % obdelovalnih, 55,53 % je pašnika in gozda, 5,37 % pa nerodovitnih površin. Pri obdelovalnih površinah prevladujejo travniki (30 %), simbolične površine pa zasedajo sadovnjaki in vinogradi. Analiza sprememb kaže, da so se ^{po} podatkih katastra njivske površine zmanjšale po letu 1953 skoraj za četrtino, skoraj povsem so izginili vinogradi, za več kot tretjino pa se je povečal obseg gozdov. Zmanjšale so se tudi nerodovitne površine, kar gre predvsem na račun zaraslih gozdnih poti.

<u>Kategorija</u>	<u>indeks sprememb 84/53</u>
njiva	77,1
travnik	101,9
vinograd	7,5
pašnik	97,3
gozd	139,6
nerodovitno	99,7

Tabela 1: k.o. Petrova vas

	Skupaj površine ha	njive	travn.	sadov.	vinogr.	vrt	pašnik	gozd	močvirje	nerod.
1953	1114,62	174,44	129,32	-	48,42	10,62	406,18	300,69	-	44,95
%		15,65	11,60	-	4,34	0,95	36,44	26,97	-	4,03
1961	1114,63	165,45	150,27	11,96	30,52	-	-	711,48	-	44,95
%		14,84	13,48	1,07	2,73	-	-	63,83	-	4,03
1971	114,63	158,90	157,17	12,04	25,81	-	6,90	708,82	-	44,99
%		14,25	14,10	1,08	2,31	-	0,61	63,59	-	4,03
1979	114,70	153,32	156,51	11,99	23,24	-	8,51	713,73	-	47,40
%		13,75	14,04	1,07	2,08	-	0,76	64,02	-	4,25
1984		151,63	156,00	12,09	23,33	-	9,88	713,46	-	48,28
%		13,60	13,99	1,08	2,09	-	0,88	64,00	-	4,33
Indeks sprememb	53/79	87,9	121,0	-	48,0	-	2,1	237,4	-	105,5
	53/84	86,9	120,6	-	48,2	-	2,4	237,3	-	107,4

Tabela 2: k.o. Belčji vrh

	Skupaj površine ha	njiva	travnik	sadov.	vinogr.	vrt	pašnik	gozd	močv.	nerodov.
1953	953,62	190,42	206,85	-	10,44	10,99	499,58	18,95	-	16,39
%		19,96	21,69	-	1,09	1,15	52,38	1,98	-	1,71
1961	953,62	186,76	209,14	11,17	9,61	-	498,54	19,87	-	18,53
%		19,58	21,93	1,17	2,00	-	52,27	2,08	-	1,94
1971	953,62	186,58	209,28	11,20	9,59	-	499,07	19,88	-	18,02
%		19,56	21,94	1,17	1,00	-	52,33	2,08	-	1,89
1979	953,62	182,80	209,11	11,30	9,25	-	503,21	19,87	-	18,08
%		19,16	21,92	1,18	0,97	-	52,76	2,08	-	1,89
1984	953,62	182,15	209,76	11,20	9,32	-	503,20	19,878	-	18,09
%		19,10	21,99	1,17	0,97	-	52,76	2,08	-	1,89
Indeks sprememb 53/84		95,6	101,4	-	89,2	-	100,7	104,8	-	110,3

Tabela 3: k.o. Damelj

	Skupaj površine ha	njiva	travniki	sadov.	vinogr.	vrt	pašnik	gozd	močv.	nerod.
1953	521,46	53,18	154,40	-	24,79	1,87	169,32	89,78	-	28,12
%		10,19	29,60	-	4,75	0,35	32,47	17,21	-	5,39
1961	521,46	44,93	183,27	3,54	2,30	-	160,39	98,99	-	28,04
%		8,61	35,14	0,68	0,44	-	30,75	18,98	-	5,37
1971	521,46	44,52	183,89	3,54	2,08	-	160,40	98,99	-	28,04
%		8,53	35,26	0,68	0,39	-	30,76	18,98	-	5,37
1979	521,46	41,01	163,89	3,42	1,93	-	165,38	117,79	-	28,04
%		7,86	31,42	0,65	0,37	-	31,71	22,58	-	5,37
1984	521,46	41,01	157,45	3,42	1,87	-	164,30	125,34	-	28,04
%		7,86	30,19	0,65	0,35	-	31,50	24,03	-	5,37
Indeks sprememb 53/84		77,1	101,9	-	7,5	-	97,3	139,6	-	99,7

-26-

5.2. Dejanska izraba zemljišč

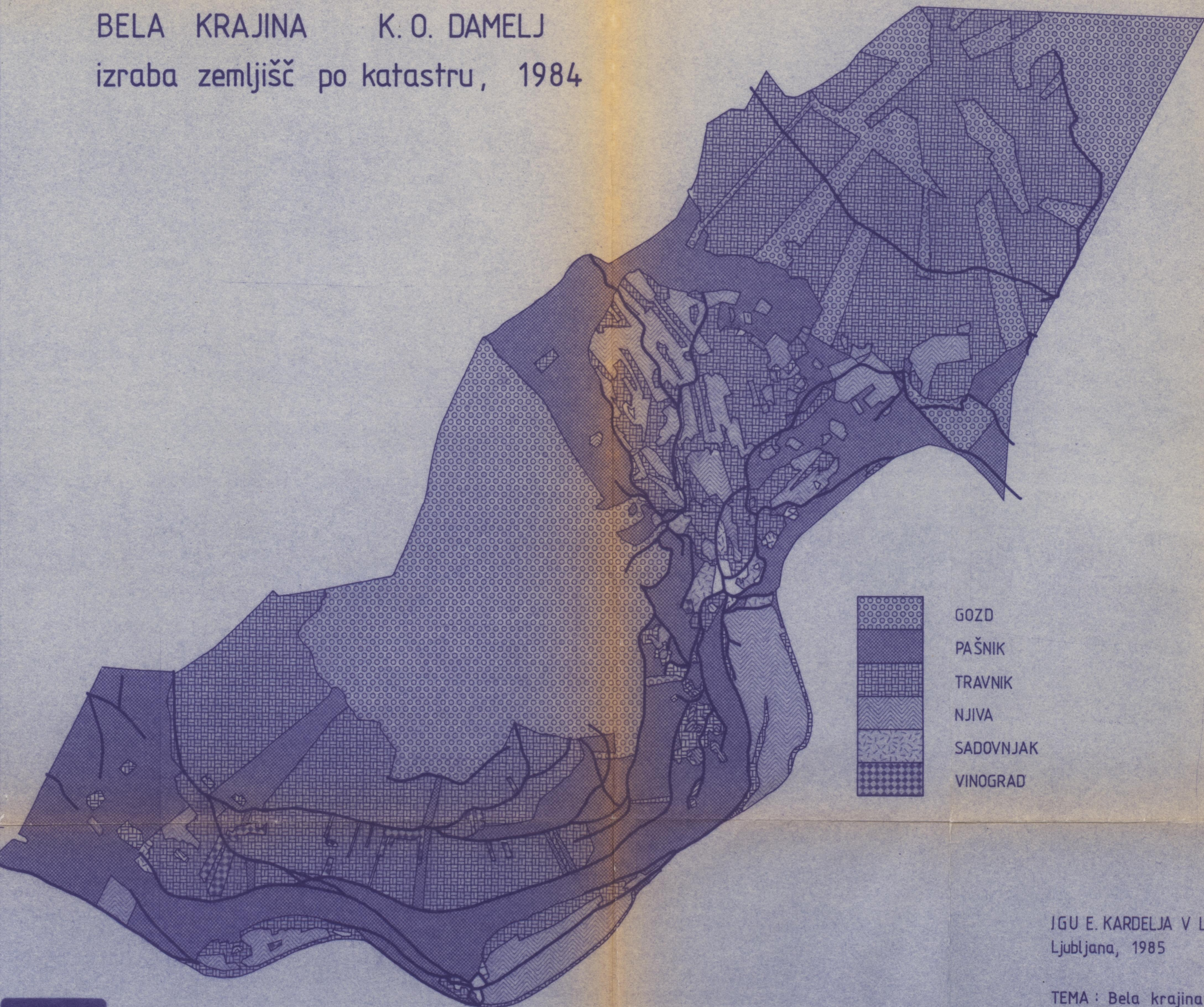
Analiza razlik med izrabo zemljišč izkazano v katastru ter dejansko izrabo je bila opravljena na primeru k.o. Damelj. Za ostali dve katastrski občini pa je bilo opravljeno terensko kartiranje izrabe obdelovalnih površin in analiza zemljiških kategorij na podlagi aerofoto posnetkov, medtem ko bo kartografska analiza po katastru in kartografska primerjava pripravljena za zaključno poročilo o raziskavi za PORS - 11 in bo posredovano tudi ORS Črnomelj.

K.o. Damelj smo izbrali zaradi primernosti kartografskega prikaza, vendar smo tudi v tem primeru zaradi formata izpustili zgornji severovzhodni del, ki je ves porasel z gozdom. Karta je izdelana v približnem merilu 1 : 13 300 zaradi lažje objave. Na karti, ki prikazuje izrabo zemljišč po katastru (karta 6) je upoštevanih šest standardnih kategorij izrabe zemljišč, na karti dejanske izrabe (karta 7) pa smo poleg osnovnih kategorij dodali še dve prehodni in sicer steljnik ter pašnik/steljnik.

Primerjava obeh kart kaže na očitne spremembe v obsegu posameznih zemljiških kategorij, kot tudi smeri sprememb med posameznimi kategorijami. Njivske površine so se ohranile v starem obsegu le na aluvialnih ravninah ob Kolpi in deloma v dnu suhe doline, ki se severozahodno od naselja Damelj vzpenja proti Sinjemu vrhu. Travniske površine so z izjemo tistih, ki so v neposredni bližini naselja v pretežno ravnem svetu, prešle v pašne površine, kjer se le občasno kosi. Nekdanje obsežne pašne površine pa je v pretežni meri zarasel redek gozd, ki smo ga na karti označili s steljnikom. Strmejšje dele pobočij vzpetin severno in zahodno od naselja Damelj, ki so bile nekdanj še pod travniki je prerasel gozd. Intenzivnost sprememb je izjemna. Pri analizi smo upoštevali tudi aerofoto posnetke iz leta 1975, ki kažejo osnovne spremembe v izrabi, kot so bile ohranjene še leta 1980. Kartiranje izrabe zemljišč v letu 1984 pa je ugotovilo naglo napredovanje zaraščanja pašnih in travnih površin.

Ocenjujemo, da je sprememba načina izrabe zemljišč zajela preko 30 % vseh parcel v k.o. Damelj. Zato podatki katastra ne morejo predstavljati osnove pri načrtovanju kmetijske proizvodnje v območjih, ki so tudi po podatkih katastra doživela večje spremembe. Primer obravnavane katastrske občine kaže, da je resnično stanje še mnogo slabše.

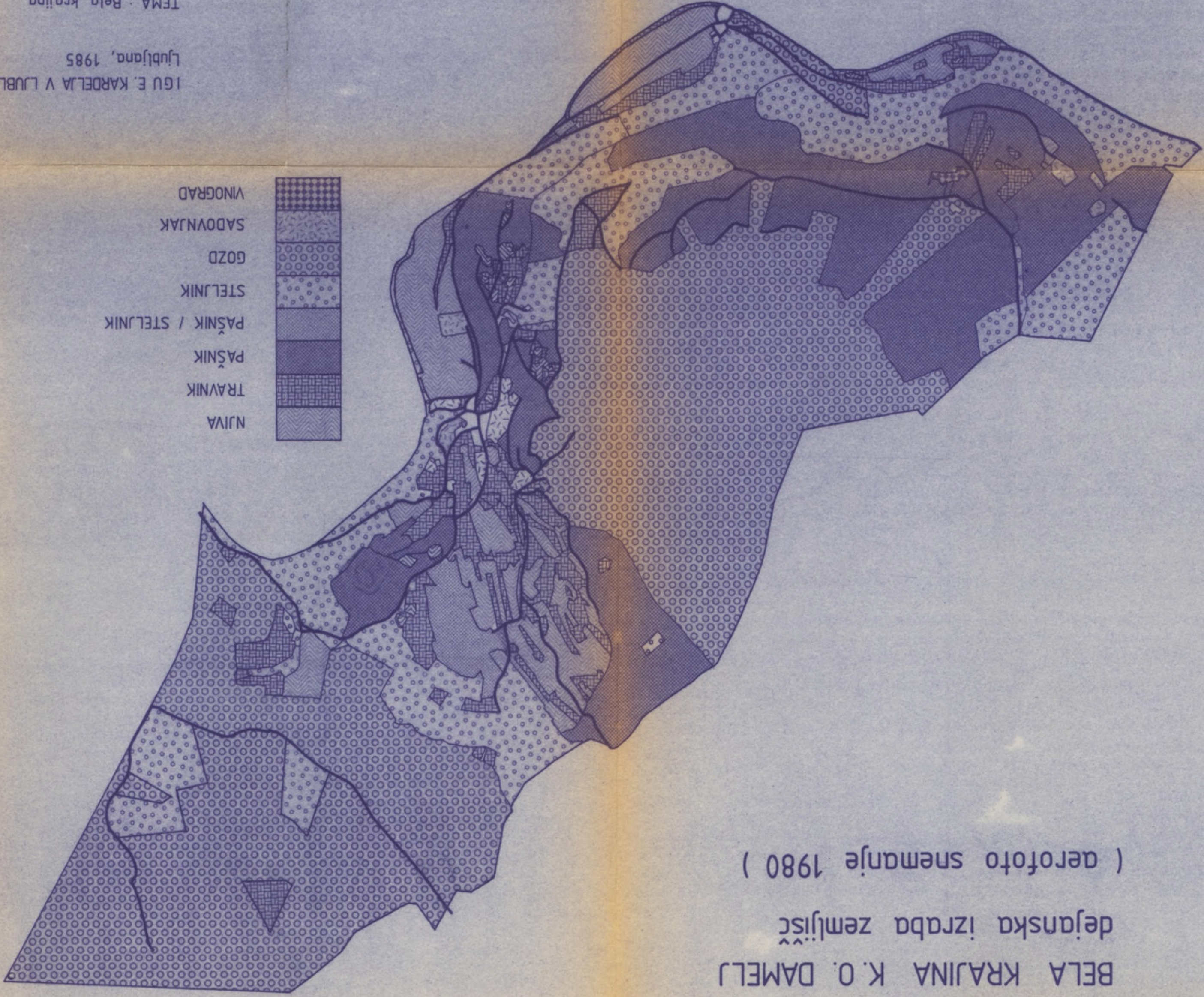
BELA KRAJINA K. O. DAMELJ
izraba zemljišč po katastru, 1984

IGU E. KARDELJA V LJUBLJANI
Ljubljana, 1985

TEMA : Bela krajina
NOSILEC : I. Piry
KARTO IZRISAL : T. Vugrin

BELA KRAJINA K. O. DAMELJ
dejanska izraba zemljišč
(aerofoto snemanje 1980)

NJIVA	
TRAVNIK	
PAŠNIK	
PAŠNIK / STELJNIK	
STELJNIK	
GOZD	
SADOVNJAK	
VINOGRAD	

IGU E. KARDELJA V LJUBLJANI
Ljubljana, 1985
TEMA : Bela krajina
NOSILEC : I. Piry
KARTO IZRISAL : T. Vugrin

6. POSESTNA STRUKTURA KMETIJSKIH POVRŠIN

Posestna struktura kmetijskih površin v veliki meri vpliva na stopnjo izkoriščanja ter izkoriščenost potencialnih oziroma optimalnih kmetijskih zemljišč. Socioekonomska struktura lastnikov, krajevno poreklo, velikost posesti, število parcel so elementi, ki vplivajo na produkcijsko vrednost kmetijskih zemljišč ter s tem na optimalno izkoriščanje kmetijskih površin.

Socioekonomske strukture lastnikov smo postavili na prvo mesto, ker odloča o odvisnosti lastnikov od kmetijske proizvodnje, bodisi za dom oziroma tržišče. Delež opuščanih zemljišč je največji prav pri mešanih in nekmečkih gospodinjstvih. Opuščanje pa se seveda pojavlja tudi pri ostarelih kmečkih gospodinjstvih, ki ne zmorejo več obdelave na površini vsega posestva. Krajevno poreklo lastnikov prav tako vpliva na stopnjo izkoriščenosti kmetijskih površin, kajti parcele, ki so preveč oddaljene od kraja bivališča oziroma so lastniki celo odseljeni so navadno prve prepuščene spontanemu zaraščanju. Velikost posesti, še posebej obseg obdelovalnih površin, je tudi eden pomembnejših elementov, ki bodisi pospešuje oziroma zavira tržno usmeritev in s tem povezano optimalno izkoriščenost kmetijskih površin. Razdrobljenost posesti, ki se kaže v velikem številu drobnih parcel, zmanjšuje ekonomičnost pridelave ter zvišuje produkcijsko ceno kmetijskim proizvodom. Vsi navedeni elementi predstavljajo torej pomembne dejavnike v opredeljevanju možnosti za razvoj kmetijstva.

6.1. Lastništvo

V tem podpoglavju se omejujemo le na nekatere vidike lastniško-posestne strukture, kot je število lastnikov, število posestev in krajevno poreklo lastnikov na ravni vseh obravnavanih katastrskih občin. Primerjava med socioekonomsko strukturo lastnikov in njihovim krajevnim poreklom, pa je kartografsko prikazana samo na primeru k.o. Dornj.

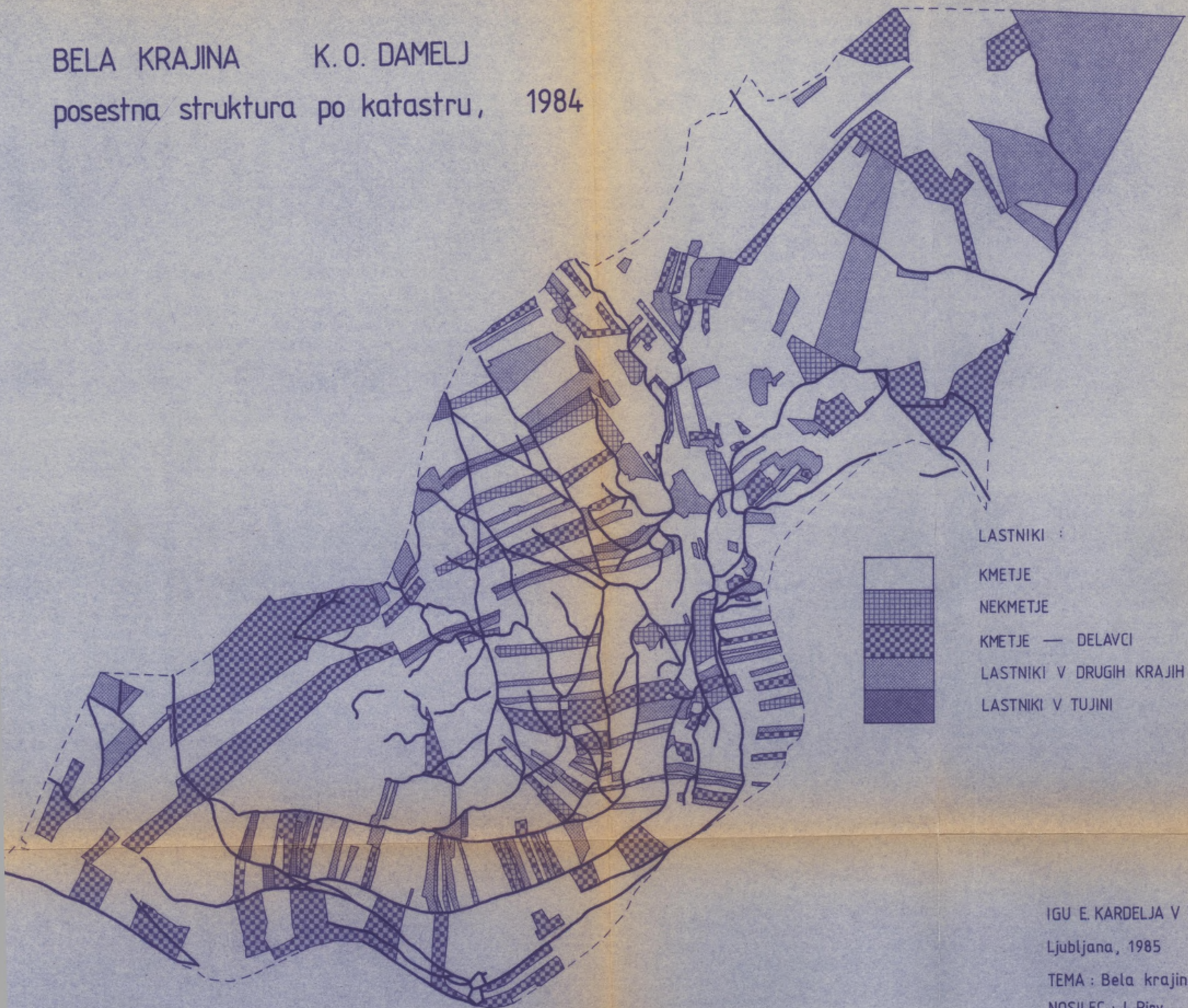
K.o. Damelj ima pri 64 stalnih prebivalcih in 26 gospodinjstvih, površino razdeljeno med 145 posestev, ki so v lasti 192 lastnikov (1,3 lastnika na posestvo), s skupnim številom 2417 parcel. Krajevno poreklo lastnikov nam pokaže, da je le 50 lastnikov (26%) iz matične k.o., ki pa imajo v svoji lasti 1699 parcel oziroma 70,2% vseh parcel v k.o. V sosednjih katastrskih občinah (Učakovci, Sinji vrh in Nova Lipa) prebiva 94 lastnikov (48,9%), 7 lastnikov živi v drugih krajih občine Črnomelj (3,6%), 8 lastnikov je iz Ljubljane (4,1%), 9 iz drugih krajev SR Slovenije (4,7%), pomembno je število lastnikov s stalnim bivališčem v SR Hrvatski in sicer 17 (8,8%), 6 lastnikov pa živi v tujini (3,1%). Kakšna je socioekonomska struktura lastnikov, je prikazano na karti 8. Večji del površin je še vedno v lasti kmečkih gospodinjstev, pomemben delež pa pripada tudi mešanim gospodinjstvom. Dobro viden je tudi delež lastnikov, ki ne živijo v Damlju, ki posedujejo površino na nekaterih najboljših kmetijskih zemljiščih. -31-

K.o. Belčji vrh ima 172 prebivalcev in 59 gospodinjstev v 4 naseljih. Skupna površina je razdeljena na 4187 parcel in 250 posestev ter 249 lastnikov. (1,2 lastnika na posestvo). Krajevno poreklo lastnikov je povsem drugačno kot v k.o. Damelj, saj je kar 129 lastnikov (51,8%) iz matične k.o., ki pa imajo v svojillasti 3064 parcel oziroma 73,2% vseh parcel v k.o. V sosednjih katastrskih občinah (Hrast pri Vinici, Stara Lipa, Dragatuš, Golek, Butoraj in Bedenj) živi 83 lastnikov (33,3%), v ostalih naseljih občine Črnomelj 15 lastnikov (6%), v Ljubljani 14 (5,6%) in v drugih krajih SR Slovenije 8 lastnikov (3,2%).

K.o. Petrova vas, ki je po površini in številu prebivalstva največja (217 prebivalcev, 77 gospodinjstev), ima površino razdeljeno na 5794 parcel, te pa so razdeljene na 422 posestev in 552 lastnikov (1,05 lastnika na posestvo). V lasti 225 domačih lastnikov iz matične k.o. (40,7%) je 4944 parcel, kar je več

kot tri četrtine (77,1 %) vse površine k.o. Iz sosednjih katastrskih občin (Talčji vrh, Kleč, Kot, Brezje pri Vinjem vrtu, Vinji vrh) je 163 lastnikov (29,5 %), iz drugih naselij v občini Črnomelj 71 (12,9 %), iz Ljubljane 28 (5,0 %), iz drugih krajev SR Slovenije 41 (7,4 %), iz SR Hrvatske sta 2 (0,3%), v tujini pa živi 22 lastnikov (4 %).

BELA KRAJINA K. O. DAMELJ
 posestna struktura po katastru, 1984

LASTNIKI :
 KMETJE
 NEKMETJE
 KMETJE — DELAVCI
 LASTNIKI V DRUGIH KRAJIH SRS
 LASTNIKI V TUJINI

IGU E. KARDELJA V LJUBLJANI

Ljubljana, 1985

TEMA : Bela krajina

NOSILEC : I. Piry

KARTO IZRISAL : T. Vugrin

6.2. Velikost posesti

Posest smo razdelili na osem velikostnih razredov, podatke smo analizirali za popisno leto 1981 in dobili naslednje rezultate, ki so prikazani v tabeli 4.

Tabela 4

velikost posesti v ha	k.o. Damelj		k.o. Belčji vrh		k.o. Petrova v.		vse k.o. Skupaj	
	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%
brez zemlje	-	-	3	5,1	3	3,8	6	3,7
do 1	1	4,0	5	8,5	12	15,4	18	11,1
do 2	-	-	2	3,4	5	6,4	7	4,3
do 3	-	-	-	-	3	3,8	3	1,9
do 5	-	-	-	-	8	10,3	8	4,9
do 10	3	12,0	9	15,3	19	24,4	31	19,1
do 20	18	72,0	33	55,9	23	29,5	74	45,7
nad 20	3	12,0	7	11,9	5	6,4	15	9,3

Za vse tri katastrske občine je značilna prevlada dokaj velike posesti, kar je razumljivo ob upoštevanju pokrajinsko-ekoloških značilnosti obravnavanih k.o. in prehodno opisane drobne mikro-regionalne diferenciacije kmetijskih površin. Velika posestva, ki so nekdanj pomenila osnovo za samooskrbno kmetovanje, pa so zaradi neugodne strukture obdelovalnih površin danes v manjši meri primerna za sodobno mehanizirano kmetijsko proizvodnjo. Gledano s tega vidika, je posest morda celo premajhna za racionalno ekonomsko utemeljeno proizvodnjo.

6.3. Velikost parcel

Specifične naravne razmere in pravni predpisi povezani z dedovanjem so tako kot v vseh slovenskih pokrajinah privedli do izredno razdrobljene posesti z majhnimi absolutnimi velikostmi parcel. Proces drobljenja posesti ima širše regionalne značilnosti, zato si pogledjmo kakšna je bila povprečna velikost parcel v občini Črnomelj leta 1979. Določili smo šest velikostnih razredov, v katere so se razporedile posamezne k.o. z naslednjo frekvenco;

0 - 14,9 a	3 k.o.
15 - 19,9	10
20 - 24,9	12
25 - 29,9	8
30 - 34,9	7
nad 35	7

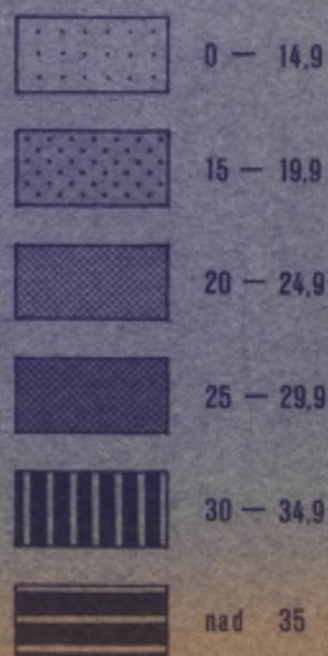
Prostorsko razporeditev posameznih kategorij prikazuje karta št. 9. Hriboviti del Gorjancev in Kočevskega Roga ima večjo velikost parcel, to so predvsem gozdne parcele, ki v povprečju dosežejo največjo velikost v k.o. Golobinjek s 187,5 ara. Najmanjše parcele so na območju k.o. Semič (13 arov), kar je v veliki meri posledica vinogradniškega značaja dela k.o.

Želeli smo analizirati tudi proces nadaljnega drobljenja kmetijskih zemljišč in sicer na podlagi spreminjanja števila parcel med letoma 1971 in 1979. Rezultat nam da indeks razdrobljenosti zemljišč po katastrskih občinah, ki pokaže zmanjševanje oziroma povečevanje površine posameznih parcel. Prostorski prikaz omenjenega procesa nam omogoča karta št. 10, ki kaže, da v večjem delu občine Črnomelj ostaja površina parcel nespremenjena, medtem ko se v nekaterih predelih, kjer prihaja do urbanizacije, povečuje število parcel in s tem zmanjšuje njihova površina.

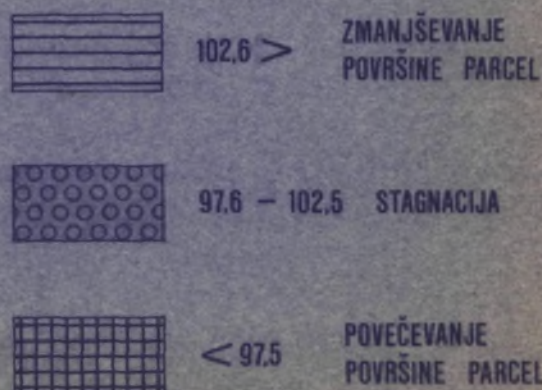
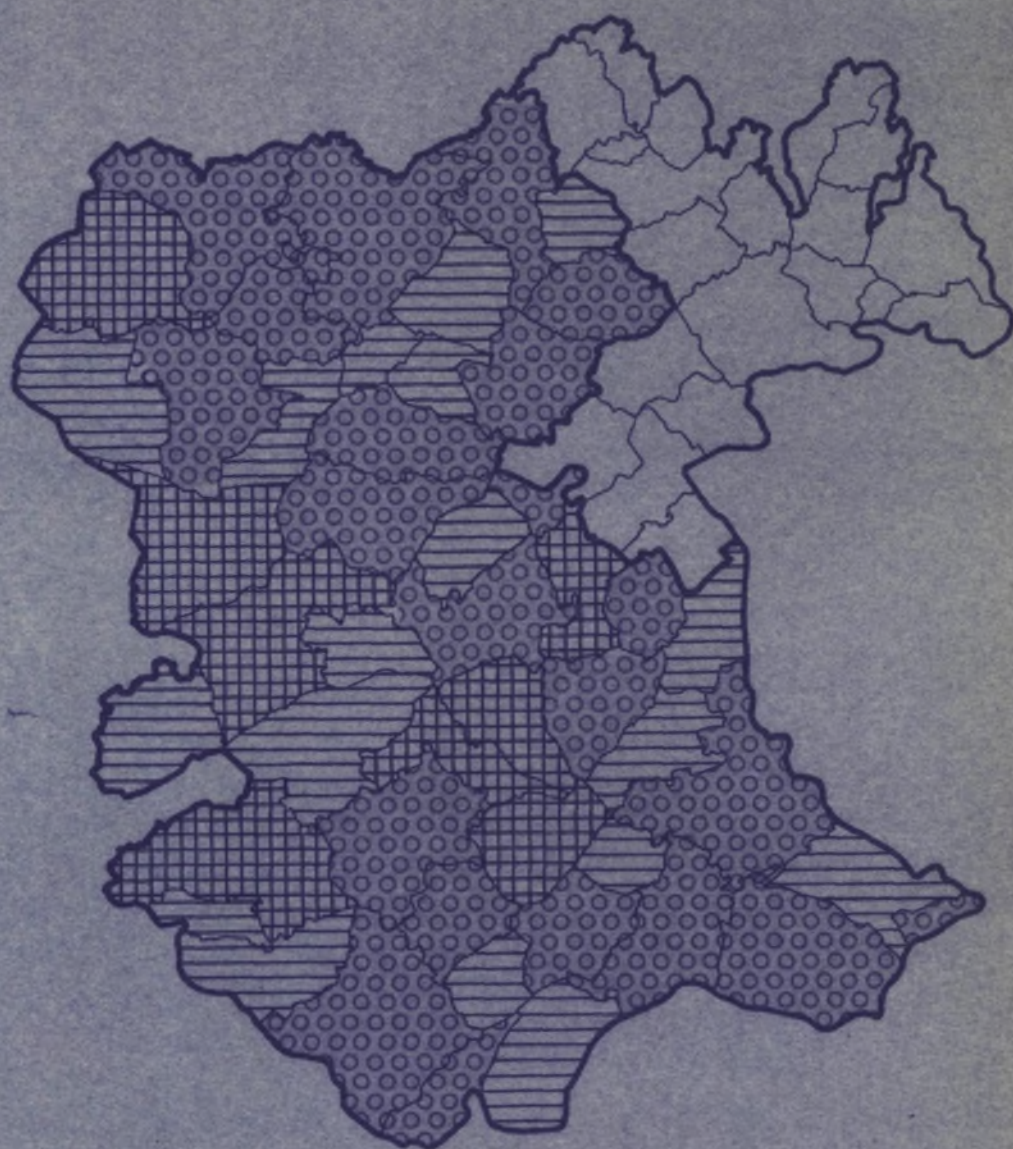
BELA KRAJINA — POVPREČNA VELIKOST PARCEL 1979

(velikost v arih)

BELA KRAJINA — INDEKS RAZDROBLJENOSTI ZEMLJIŠČ 1971 / 79

IGU E. KARDELJA V LJUBLJANI

LJUBLJANA, 1985

TEMA : Usmerjanje razvojnih procesov v Beli krajini

NOSILEC : I. Piry

KARTE : T. Vuorin

V okviru analize obravnavanih katastrskih občin smo opravili tudi primerjavo velikosti parcel po posameznih zemljiških kategorijah, ki jo podajamo v tabeli 5. Razlike med obravnavanimi katastrskimi občinami niso velike, kažejo pa na specifične naravne značilnosti posameznih k.o.

Tabela 5:

zemljiška kategorija	povprečna velikost parcel v arih		
	k.o. Damelj	k.o. Belčji vrh	k.o. Petrova v.
njiva	12,1	13,9	12,6
sadovnjak	4,8	7,2	6,4
vinograd	4,8	7,4	7,1
travnik	20,1	16,2	13,1
pašnik	32,8	50,4	14,7
gozd	25,3	34,8	30,5
neplodno	14,7	7,1	9,4
Skupaj	21,6	22,8	19,1

Vir: Podatki Geodetske uprave SRS

7. DRUŽBENO-EKONOMSKE ZNAČILNOSTI PREBIVALSTVA

Poseben pomen za opredeljevanje razvojnih možnosti kmetijstva ima družbeno-ekonomska struktura prebivalstva kot osnovnega nosilca vseh procesov v pokrajini. Pri proučevanju kmetijstva stopa v ospredje odvisnost prebivalstva od proizvodnje na kmetiji kot gospodarski enoti. To lahko ugotavljamo na različne načine, vendar se najpogosteje uporablja analiza socioekonomske strukture gospodinjstev. V našem primeru smo jo izdelali na osnovi podatka o zaposlenosti prebivalstva na kmetiji, kar nam posredno omogoča tudi opredelitev glavnega vira dohodkov posameznega gospodinjstva. Tipologijo smo obrazložili v poglavju o metodologiji dela, zato jo na tem mestu ne bomo ponavljali.

Poleg socioekonomske strukture gospodinjstev smo analizirali tudi demografski potencial gospodinjstev z analizo starostnih tipov gospodinjstev. Metodologija je povzeta iz proučevanj IGU, ki jih je v različnih območjih SR Slovenije opravil D.Kladnik, kar omogoča tudi primerjave z drugimi območji Slovenije.

Primerjavo razvojnega potenciala obravnavanih katastrskih občin, glede socioekonomske in starostne strukture gospodinjstev z značilnostmi celotne občine Črnomelj, smo izdelali z namenom opredeliti regionalno diferenciacijo na primeru izbranih k.o.

Z analizo smo zajeli 4993 gospodinjstev v občini Črnomelj, ki so glede na kriterije socioekonomske tipologije gospodinjstev razdeljena v naslednje kategorije:

1. čista kmečka gospodinjstva	196 gospodinjstev	3,9 %
2. mešana pretežni kmečka gospod.	12 "	0,2 %
3. mešana, enakovredna gospodinjstva	515 "	10,3 %
4. mešana pretežno nekmečka gospod.	935 "	18,7 %
5. čista nekmečka gospodinjstva	3335 "	66,8 %

Starostno strukturo gospodinjstev v občini Črnomelj smo analizirali na podlagi podatkov popisa 1981 in določili naslednje starostne tipe gospodinjstev:

tip	št.gospodinjstev	%
1. mlada družina (člani mlajši od 24 let)	47	0,9
2. zrelo gospodinjstvo (25 - 64 let)	851	17,0
3. ostarelo gospodinjstvo (nad 64 let)	476	9,5
4. mlado gospodinjstvo (0-24, 25-64 let)	2293	45,9
5. kombinirano gospodinjstvo (0-24, nad 64 let)	12	0,2
6. starajoče gospodinjstvo (25-64, nad 64 let)	474	9,5
7. generacijsko gospodinjstvo (0-24, 25-64, nad 64 let)	840	16,8

7.1. Opredelitev socioekonomske strukture gospodinjstev in ovrednotenje njenega pomena za kmetijsko proizvodnjo

Po programu je bilo to poglavje deljeno v več podpoglavij, vendar menimo, da je enoten prikaz problematike, ki je vezan na socioekonomske strukture gospodinjstev bolj na mestu, saj omogoča kompleksno primerjavo vseh elementov ob upoštevanju skupnega imenovalca.

Osnovo naše analize je predstavljala računalniška obdelava popisnih podatkov, iz leta 1981, katere rezultate smo dopolnili z ugotovitvami ankete izvedene v letu 1984. Vse gradivo je obdelano po posameznih katastrskih občinah, ki imajo v tabelah naslednje oznake:

k.o. Damelj	1
k.o. Belčji vrh	2
k.o. Petrova vas	3

V analizo je bila vključena primerjava socioekonomskih tipov gospodinjstev z starostnimi tipi gospodinjstev, opredelitev socioekonomskih tipov gospodinjstev glede na število družinskih članov, delitev socioekonomskih tipov gospodinjstev glede na velikost posesti in velikost obdelovalne zemlje ter analiza živinskega fonda po posameznih socioekonomskih tipih gospodinjstev.

V vseh teh katastrskih občinah so prisotni le trije do štiri tipi gospodinjstev. V k.o. Damelj so to čista kmečka, enakomerno mešana ter čista nekmečka gospodinjstva, v ostalih dveh katastrskih občinah pa se pojavlja tudi tip pretežno nekmečkih gospodinjstev. Če upoštevamo, da so demografsko perspektivna le gospodinjstva označena glede na starostni tip kot mlade družine (šifra 1), mlada gospodinjstva (šifra 4) ter generacijska gospodinjstva (šifra 7), ima najslabše možnosti k.o. Damelj (28 %), večje k.o. Belčji vrh (42,4 %) in najboljše k.o. Petrova vas (62,9 %). Za čista kmečka gospodinjstva je v vseh teh katastrskih občinah značilno, da sodijo med ostarela ali starajoča se gospodinjstva.

Glede posesti pokažejo analize, da so skoraj vsa večja posestva v vseh treh katastrskih občinah v rokah mešanih, pretežno nekmečkih ter nekmečkih gospodinjstev. Enak položaj je tudi glede obdelovalne površine, saj so v kategorijah nad 3 ha obdelovalne površine predvsem mešana, mešana, pretežno nekmečka in nekmečka gospodinjstva. Število gospodinjstev z večjimi obdelovalnimi površinami je v k.o. Damelj izredno skromno, le 8 ali 32 % gospodinjstev, od katerih je 6 mešanih in 2 nekmečki, ima več kot 3 ha obdelovalnih površin. V k.o. Belčji vrh je položaj nekoliko boljši, saj ima 3-5 ha obdelovalnih površin 35 gospodinjstev (59,3 %), dve gospodinjstvi pa imata nad 10 ha obdelovalnih površin. Toda tudi v tej koo. je med navedenimi gospodinjstvi le 5 čistih kmečkih gospodinjstev. K.o. Petrova vas je glede obsega obdelovalnih površin na gospodinjstva dokaj podobna k.o. Belčji vrh, saj je 34 gospodinjstev (43,6 %) v kategoriji s 3-5 ha obdelovalne površine in 1 gospodinjstvo ima več kot 10 ha obdelovalne površine. Zastopanost čistih kmečkih gospodinjstev je tudi tu izjemno slaba, saj v to skupino sodi le 1 čisto kmečko gospodinjstvo.

Analiza živinskega fonda je dala nekoliko drugačne rezultate. Zaradi izenačitve podatkov so bile vrednosti za posamezne vrste živine preračunane na enoto GNŽ (glavo normalne oziroma velike živine = ekvivalent 500 kg). V k.o. Damelj nobeno gospodinjstvo ni imelo več kot 3 GNŽ, 48 % vseh gospodinjstev je bilo sploh brez živine. Lastništvo živine je bilo omejeno na čista kmečka in mešana gospodinjstva. V k.o. Belčji vrh sta največjo vrednost 6 GNŽ dosegli dve gospodinjstvi, 56 % gospodinjstev je imelo 1-3 GNŽ, 28,8 % gospodinjstev pa je bilo brez živine. Med lastniki živine so bila najpogosteje mešana, enakovredna ter mešana, pretežno nekmečka gospodinjstva. Katastrska občina Petrova vas je kot glede obdelovalnih površin, tudi po staležu živine v podobnem položaju kot k.o. Belčji vrh. Izjemo predstavljata le dve gospodinjstvi s po 11 GNŽ, sicer je imelo 60,2 % gospodinjstev 1-3 GNŽ, 25,6 % gospodinjstev pa je bilo brez živine. Lastniki so tudi tu v glavnem mešana, enakovredna in mešana, pretežno nekmečka gospodinjstva.

didata

- 49 -

Vse analize kažejo, da se je težišče kmetijske proizvodnje, kot tudi lastništvo kmetijskih površin, preneslo v roke mešanih gospodinjstev, za katera predstavlja kmetijska proizvodnja pomembno samooskrbno kot tudi tržno funkcijo in s tem dopolnilni dohodek. Potrebna bi bila podrobnejša proučitev posameznih kmetijskih obratov, da bi lahko odgovorili, kje so vzroki za takšno stanje. Vendar del odgovorov na našo anketo, s katero smo zajeli približno 70 % vseh gospodinjstev v vseh treh k.o., kaže, da je osnovni vzrok negotov ekonomski položaj kmetijske proizvodnje, nato so tu cenovna nesorazmerja med repromaterialom in končno ceno pridelkov, pridružuje pa se jim tudi razdrobljenost zemljišč, težave pri strojni obdelavi, v večini primerov pa pomanjkanje delovne sile. V mešanih in pretežno nekmečkih gospodinjstvih je namreč večji del kmečkih del vezan na ostarele člane gospodinjstva, ki kljub pomoči zaposlenih članov, ne zmorejo optimalno izkoristiti danih proizvodnih zmogljivosti posameznih posestev.

Zato lahko rečemo, da je v sedanji fazi družbeno-ekonomskega razvoja, ko navezanost na kmetijsko proizvodnjo v primeru mešanih gospodinjstev predstavlja še vedno ekonomsko nujnost, ni mogoče govoriti o optimalni kmetijski proizvodnji za posamezne tipe gospodinjstev oziroma kmetij. Le-ta se prilagaja predvsem potrebam posameznih gospodinjstev, ne pa tudi proizvodnim potencialom. Ti zaradi možnosti intenzivne proizvodnje na najboljših površinah navadno vodijo v opuščanje slabših zemljišč in s tem zapirajo možnosti za optimalno izkoriščanje razpoložljivih kmetijskih zemljišč ter s tem za povečanje proizvodnje hrane nasploh.

FILE NONAME (CREATION DATE = 03/01/85)

 P1 STARDSTNI TIP Tabela 6 CROSSTABULATION OF BY P5 TIP GOST
 CONTROLLING FOR..
 P8 IZBRANE KD VALUE.. 1

		P5					
ROW	PCT	CISTA	KM ENAKOMER	CISTA	NE	ROW	
CUL	PCT	IECKA	NA	KMECKA		TOTAL	
TOT	PCT	1	1	3	5	1	
P1		1	1	3	5	1	
	2	0	1	1	1	2	
		0	50.0	50.0		8.0	
		0	8.3	12.5			
		0	4.0	4.0			
	3	2	0	6		8	
		25.0	0	75.0		32.0	
		40.0	0	75.0			
		8.0	0	24.0			
	4	0	4	0		4	
		0	100.0	0		16.0	
		0	33.3	0			
		0	16.0	0			
	5	0	1	0		1	
		0	100.0	0		4.0	
		0	8.3	0			
		0	4.0	0			
	6	3	4	0		7	
		42.9	57.1	0		28.0	
		60.0	33.3	0			
		12.0	16.0	0			
	7	0	2	1		3	
		0	66.7	33.3		12.0	
		0	16.7	12.5			
		0	8.0	4.0			
COLUMN		5	12	8		25	
TOTAL		20.0	48.0	32.0		100.0	

ANALIZA IZBRANIH KMEIJIJ ZA IZBRANE KO

FILE NONAME (CREATION DATE = 03/01/85)

***** C R O S S T A B U L A T I O N O F * * *

P1 STARDOSINI TIP

Tabela 6

BY P5

TIP GOSI

CONTROLLING FOR..

P8 IZBRANE KO

VALUE..

3

P5

ROW	PCT	ICISTA	KM	ENAKOMER	PRETEZNO	CISTA	NE	ROW
COL	PCT	IECKA	NA	NEKMECK	KMECKA	TOTAL		
P1	1	1	1	3	4	5		
	2	1	0	4	8	13		
		7.7	0	30.8	61.5	16.7		
		50.0	0	14.8	19.5			
		1.3	0	5.1	10.3			
	3	1	3	0	7	11		
		9.1	27.3	0	63.6	14.1		
		50.0	37.5	0	17.1			
		1.3	3.8	0	9.0			
	4	0	2	9	14	25		
		0	8.0	36.0	56.0	32.1		
		0	25.0	33.3	34.1			
		0	2.6	11.5	17.9			
	6	0	2	0	3	5		
		0	40.0	0	60.0	6.4		
		0	25.0	0	7.3			
		0	2.6	0	3.8			
	7	0	1	14	9	24		
		0	4.2	58.3	37.5	30.8		
		0	12.5	51.9	22.0			
		0	1.3	17.9	11.5			
COLUMN		2	8	27	41	78		
TOTAL		2.6	10.3	34.6	52.6	100.0		

FILE MEMAME (CREATION DATE = 03/01/85)

***** C R O S S T A B U L A T I O N O F * * *

P2 VELIKOST POSESTVA BY P5 TIP GOSI

CONTROLLING FOR..

P8 IZBRANE KD VALUE.. 1

***** Tabela 7 *****

		P5					
		COUNT	I				ROW
		ROW PCT	ICISTA	KM ENAKOMER	CISTA	NE	
		CUL PCT	JECKA	NA	KMECKA		TOTAL
		TOT PCT	I	I	I	I	
P2		1	1	3	5		
		-----	-----	-----	-----	-----	-----
	2	0	0	0	1		1
DO 1		0	0	0	100.0		4.0
		0	0	0	12.5		
		0	0	0	4.0		
		-----	-----	-----	-----	-----	-----
	6	1	2	0			3
P 10		33.3	66.7	0			12.0
		20.0	16.7	0			
		4.0	8.0	0			
		-----	-----	-----	-----	-----	-----
	7	4	7	7			18
DO 20		22.2	38.9	38.9			72.0
		80.0	58.3	87.5			
		16.0	28.0	28.0			
		-----	-----	-----	-----	-----	-----
	8	0	3	0			3
NAD 20		0	100.0	0			12.0
		0	25.0	0			
		0	12.0	0			
		-----	-----	-----	-----	-----	-----
	COLUMN	5	12	8			25
	TOTAL	20.0	48.0	32.0			100.0

ANALIZA IZBRANIH KMEIJ ZA IZBRANE KO

FILE NONAME (CREATION DATE = 03/01/85)

CROSS TABULATION OF

P2 VELIKOST POSESTVA BY P5 TIP GOS

CONTROLLING FOR..

P8 IZBRANE KO Tabela 7 VALUE.. 2

		P5							
		COUNT							
ROW	PCT	ICISTA	KM	ENAKOMER	PRETEZNO	CISTA	NE	ROW	
COL	PCT	IECKA	NA	NEKMECK	KMECKA	NECKA		TOTAL	
TOT	PCT	1	I	3	I	4	I	5	I
F2		-----							
	1	0	0	1	2			3	
BREZ ZEMLJE		0	0	33.3	66.7			5.1	
		0	0	6.7	12.5				
		0	0	1.7	3.4				

	2	1	1	1	2			5	
1		20.0	20.0	20.0	40.0			8.5	
		9.1	5.9	6.7	12.5				
		1.7	1.7	1.7	3.4				

	3	1	1	0	0			2	
DD 2		50.0	50.0	0	0			3.4	
		9.1	5.9	0	0				
		1.7	1.7	0	0				

	6	3	1	2	3			9	
DD 10		33.3	11.1	22.2	33.3			15.3	
		27.3	5.9	13.3	18.8				
		5.1	1.7	3.4	5.1				

	7	6	12	7	8			33	
DD 20		18.2	36.4	21.2	24.2			55.9	
		54.5	70.6	46.7	50.0				
		10.2	20.3	11.9	13.6				

	8	0	2	4	1			7	
DD 20		0	28.6	57.1	14.3			11.9	
		0	11.8	26.7	6.3				
		0	3.4	6.8	1.7				

		11	17	15	16			59	
	TOTAL	18.6	28.8	25.4	27.1			100.0	

FILE NONAME (CREATION DATE = 03/01/85)

***** CROSSTABULATION OF **
P2 VELIKOST POSESTVA BY P5 TIP GOS
CONTROLLING FOR..
P8 IZBRANE KU Tabela 7 VALUE.. 3

		P5							
		COUNT					ROW		
ROW	PCI	ICISTA	KM	ENAKOMER	PRETEZNO	CISTA	NE	ROW	
CUL	PCI	IECKA	NA	NEKMECK	KMECKA		TOTAL		
TOT	PCI	1	1	3	4	5			
P2		----- ----- ----- ----- ----- ----- -----							
	1	0	0	0	0	3	3	3	
BREZ ZEMLJE		0	0	0	0	100.0	3.8	3.8	
		0	0	0	0	7.3			
		0	0	0	0	3.8			
		----- ----- ----- ----- ----- ----- -----							
	2	0	0	0	0	12	12	12	
		0	0	0	0	100.0	15.4	15.4	
		0	0	0	0	29.3			
		0	0	0	0	15.4			
		----- ----- ----- ----- ----- ----- -----							
	3	1	1	1	0	3	5	5	
DD 2		20.0	20.0	0	60.0	6.4	6.4	6.4	
		50.0	12.5	0	7.3				
		1.3	1.3	0	3.8				
		----- ----- ----- ----- ----- ----- -----							
	4	0	0	1	2	3	3	3	
DD 3		0	0	33.3	66.7	3.8	3.8	3.8	
		0	0	3.7	4.9				
		0	0	1.3	2.6				
		----- ----- ----- ----- ----- ----- -----							
	5	1	1	3	3	8	8	8	
DD 5		12.5	12.5	37.5	37.5	10.3	10.3	10.3	
		50.0	12.5	11.1	7.3				
		1.3	1.3	3.8	3.8				
		----- ----- ----- ----- ----- ----- -----							
	6	0	2	8	9	19	19	19	
DD 10		0	10.5	42.1	47.4	24.4	24.4	24.4	
		0	25.0	29.6	22.0				
		0	2.6	10.3	11.5				
		----- ----- ----- ----- ----- ----- -----							
	7	0	4	11	8	23	23	23	
DD 20		0	17.4	47.8	34.8	29.5	29.5	29.5	
		0	50.0	40.7	19.5				
		0	5.1	14.1	10.3				
		----- ----- ----- ----- ----- ----- -----							
	8	0	0	4	1	5	5	5	
NAD 20		0	0	80.0	20.0	6.4	6.4	6.4	
		0	0	14.8	2.4				
		0	0	5.1	1.3				
		----- ----- ----- ----- ----- ----- -----							
COLUMN		2	8	27	41	78	78	78	
TOTAL		2.6	10.3	34.6	52.6	100.0	100.0	100.0	

FILE NONAME (CREATION DATE = 03/01/85)

***** CROSSTABULATION OF **
 P3 VELIKOST OBDELVALNE ZEMLJE BY P5 TIP GOS
 CONTROLLING FOR..
 P8 IZBRANE KO Tabela 8 VALUE.. 1

		P5						
		CDUNT	I	II	III	IV	V	ROW
ROW	PCI	ICISTA	KM	ENAKOMER	CISTA	NE		ROW
COL	PCI	ICISTA	KM	ENAKOMER	CISTA	NE		TOTAL
TOT	PCI	I	II	III	IV	V		
P3		1	1	3	1	5		
	DD 0.5	2	0	0	1	1		1
			0	0	100.0			4.0
			0	0	12.5			
			0	0	4.0			
		3	4	3	0			7
			57.1	42.9	0			29.0
			80.0	25.0	0			
			16.0	12.0	0			
		4	1	3	5			9
	DD 2		11.1	33.3	55.6			36.0
			20.0	25.0	62.5			
			4.0	12.0	20.0			
		5	0	3	1			4
	DD 3		0	75.0	25.0			16.0
			0	25.0	12.5			
			0	12.0	4.0			
		6	0	3	1			4
	DD 5		0	75.0	25.0			16.0
			0	25.0	12.5			
			0	12.0	4.0			
		COLUMN	5	12	8			25
		TOTAL	20.0	48.0	32.0			100.0

FILE NNAME (CREATION DATE = 03/01/85)

***** C R O S S T A B U L A T I O N O F * * *
 P3 VELIKOST OBDELOVALNE ZEMLJE BY P5 TIP GLS
 CONTROLLING FOR..
 P8 IZBRANE KO Tabela 8 VALUE.. 2

		P5						
		CDUNT	I			ROW		
		PCT	ICISTA	KM ENAKOMER	PRETEZNO	CISTA	NE	ROW
		CUL	PCT IECKA	NA	NEKMECK	KMECKA		TOTAL
		TOT	PCT	I	I	I	I	I
P3		1	1	1	3	4	5	
	BREZ ZEMLJE	1	0	0	1	1	2	3
		1	0	0	33.3	66.7	12.5	5.1
		1	0	0	6.7	12.5	3.4	
		1	0	0	1.7	3.4		
		2	1	1	1	2		5
	0.5	1	20.0	20.0	20.0	40.0		8.5
		1	9.1	5.9	6.7	12.5		
		1	1.7	1.7	1.7	3.4		
		3	0	1	0	1		2
	DD 1	1	0	50.0	0	50.0		3.4
		1	0	5.9	0	6.3		
		1	0	1.7	0	1.7		
		4	5	3	1	3		12
	DD 2	1	41.7	25.0	8.3	25.0		20.3
		1	45.5	17.6	6.7	18.8		
		1	8.5	5.1	1.7	5.1		
		5	1	7	6	4		18
	DD 3	1	5.6	38.9	33.3	22.2		30.5
		1	9.1	41.2	40.0	25.0		
		1	1.7	11.9	10.2	6.8		
		6	4	5	4	4		17
	DD 5	1	23.5	29.4	23.5	23.5		28.8
		1	36.4	29.4	26.7	25.0		
		1	6.8	8.5	6.8	6.8		
		8	0	0	2	0		2
	NAD 10	1	0	0	100.0	0		3.4
		1	0	0	13.3	0		
		1	0	0	3.4	0		
		COLUMN	11	17	15	16		59
		TOTAL	18.6	28.8	25.4	27.1		100.0

FILE RNAME (CREATION DATE = 03/01/02)

***** C R O S S T A B U L A T I O N O F *

P3 VELIKOST OBDELOVALNE ZEMLJE BY P5 TIP GLS

CONTROLLING FOR..

P8 IZBRANE KO VALUE.. 3

***** Tabelalo *****

P5

ROW	PCT	ICISIA	KM	ENAKOMEF	PRETEZNO	GISTA	NE	ROW
COL	PCT	IECKA	NA	NEKMECK	KMECKA	TOTAL		
TOT	PCI	1	1	3	4	5		
P3		1	1	1	1	1	1	1
		0	1	1	0	4		5
BREZ ZEMLJE		0	20.0	1	0	80.0		6.4
		0	12.5	1	0	9.8		
		0	1.3	1	0	5.1		
		2	1	1	1	14		17
0.5		5.9	5.9	1	5.9	82.4		21.8
		50.0	12.5	1	3.7	34.1		
		1.3	1.3	1	1.3	17.9		
		3	0	1	3	4		7
DD 1		0	0	1	42.9	57.1		9.0
		0	0	1	11.1	9.8		
		0	0	1	3.8	5.1		
		4	0	1	4	0		14
DD 2		0	7.1	1	28.6	64.3		17.9
		0	12.5	1	14.8	22.0		
		0	1.3	1	5.1	11.5		
		5	0	1	7	4		13
DD 3		0	15.4	1	53.8	30.8		16.7
		0	25.0	1	25.9	9.8		
		0	2.6	1	9.0	5.1		
		6	1	1	11	6		21
DD 5		4.8	14.3	1	52.4	28.6		26.9
		50.0	37.5	1	40.7	14.6		
		1.3	3.8	1	14.1	7.7		
		8	0	1	1	0		1
NAD 10		0	0	1	100.0	0		1.3
		0	0	1	3.7	0		
		0	0	1	1.3	0		
		COLUMN	2	8	27	41		78
		TOTAL	2.6	10.3	34.6	52.6		100.0

FILE NONAME (CREATION DATE = 03/01/85)

***** C R O S S T A B U L A T I O N O F * * *

P4 CLANI GOSPODINSTIVA BY P5 TIP GES
CONTROLLING FOR..P8 IZBRANE KD Tabela 9 VALUE.. 1

P5

COUNT	1					ROW
ROW PCT	ICISTIA	KM	ENAKOMER	CISTIA	NE	ROW
COL PCT	IECKA	NA	KMECKA	TOTAL		
TOT PCT	1	1	3	1	5	1
P4	1	1	0	1	5	6
	1	16.7	0	1	83.3	24.0
	1	20.0	0	1	62.5	
	1	4.0	0	1	20.0	
	2	2	3	1	2	7
	1	28.6	1	42.9	1	28.6
	1	40.0	1	25.0	1	25.0
	1	8.0	1	12.0	1	8.0
	3	2	5	1	0	7
	1	28.6	1	71.4	1	0
	1	40.0	1	41.7	1	0
	1	8.0	1	20.0	1	0
	4	0	2	1	0	2
	1	0	100.0	1	0	8.0
	1	0	16.7	1	0	
	1	0	8.0	1	0	
	5	0	2	1	1	3
	1	0	66.7	1	33.3	12.0
	1	0	16.7	1	12.5	
	1	0	8.0	1	4.0	
COLUMN	5	12	8	25		
TOTAL	20.0	48.0	32.0	100.0		

FILE MNAME (CREATION DATE = 03/01/85)

***** CROSS TABULATION OF *****
 P4 CLANI GOSPODINSTVA BY P5 TIP GOS
 CONTROLLING FOR..
 P8 IZBRANE KD Tabela 9 VALUE.. 2

		P5					
ROW	PCT	ICISTA	KM ENAKOMER	PRETEZNO	CISTA NE	ROW	
COL	PCT	IECKA	NA	NEKMECK	KMECKA	TOTAL	
TOT	PCT	1	3	4	5		
P4		1	3	4	5		
	1	5	0	0	6	11	
		45.5	0	0	54.5	18.6	
		45.5	0	0	37.5		
		8.5	0	0	10.2		
	2	5	6	0	4	15	
		33.3	40.0	0	26.7	25.4	
		45.5	35.3	0	25.0		
		8.5	10.2	0	6.8		
	3	1	4	7	3	15	
		6.7	26.7	46.7	20.0	25.4	
		9.1	23.5	46.7	13.8		
		1.7	6.8	11.9	5.1		
	4	0	4	2	2	8	
		0	50.0	25.0	25.0	13.6	
		0	23.5	13.3	12.5		
		0	6.8	3.4	3.4		
	5	0	3	2	1	6	
		0	50.0	33.3	16.7	10.2	
		0	17.6	13.3	6.3		
		0	5.1	3.4	1.7		
	6	0	0	2	0	2	
		0	0	100.0	0	3.4	
		0	0	13.3	0		
		0	0	3.4	0		
	7	0	0	1	0	1	
		0	0	100.0	0	1.7	
		0	0	6.7	0		
		0	0	1.7	0		
	9	0	0	1	0	1	
		0	0	100.0	0	1.7	
		0	0	6.7	0		
		0	0	1.7	0		
COLUMN		11	17	15	16	59	
TOTAL		18.6	28.8	25.4	27.1	100.0	

FILE: NONAME (CREATION DATE = 03/01/85)

***** CROSSTABULATION OF *****

P6 STEVILD GNZ BY P5 TIP GOS

CONTROLLING FOR..

P8 IZBRANE KD VALUE.. 1

P5

ROW	PCT	ICISTA	KM	ENAKOMER	CISTA	NE	ROW
COL	PCT	ICEKA	NA		KMECKA		TOTAL
TOT	PCT	1	1	3	1	5	1

0	1	1	1	3	1	8	12
		8.3		25.0		66.7	48.0
		20.0		25.0		100.0	
		4.0		12.0		32.0	

1	1	3	1	2	1	0	5
		60.0		40.0		0	20.0
		60.0		16.7		0	
		12.0		8.0		0	

2	1	0	1	4	1	0	4
		0		100.0		0	16.0
		0		33.3		0	
		0		16.0		0	

3	1	1	1	3	1	0	4
		25.0		75.0		0	16.0
		20.0		25.0		0	
		4.0		12.0		0	

COLUMN		5		12		8	25
TOTAL		20.0		48.0		32.0	100.0

P6

FILE NONAME (CREATION DATE = 03/01/85)

***** CROSSTABULATION OF **
 P6 SIEVILO GNZ BY P5 TIP GOS
 CENTROLLING FOR..
 P8 IZBRANE KO Tabela lo VALUE.. 2

		P5					
COUNT		1	3	4	5		
P6	CDL PCT	ICISTIA IECKA	ENAKOMER NA	PRETEZNO NEKMECK	CISTA KMECKA	ROW TOTAL	
	TOT PCT	1	3	4	5		
0	1	4	3	0	10	17	
	1	23.5	17.6	0	58.8	28.8	
	1	36.4	17.6	0	62.5		
	1	6.8	5.1	0	16.9		
1	1	0	0	2	4	6	
	1	0	0	33.3	66.7	10.2	
	1	0	0	13.3	25.0		
	1	0	0	3.4	6.8		
2	1	4	8	6	0	18	
	1	22.2	44.4	33.3	0	30.5	
	1	36.4	47.1	40.0	0		
	1	6.8	13.6	10.2	0		
3	1	2	4	3	1	10	
	1	20.0	40.0	30.0	10.0	16.9	
	1	18.2	23.5	20.0	6.3		
	1	3.4	6.8	5.1	1.7		
4	1	1	2	1	0	4	
	1	25.0	50.0	25.0	0	6.8	
	1	9.1	11.8	6.7	0		
	1	1.7	3.4	1.7	0		
5	1	0	0	1	1	2	
	1	0	0	50.0	50.0	3.4	
	1	0	0	6.7	6.3		
	1	0	0	1.7	1.7		
6	1	0	0	2	0	2	
	1	0	0	100.0	0	3.4	
	1	0	0	13.3	0		
	1	0	0	3.4	0		
COLUMN TOTAL		11	17	15	16	59	
		18.6	28.8	25.4	27.1	100.0	

FILE NONAME (CREATION DATE = 03/01/85)

***** CROSS TABULATION OF *****
 P6 STEVILD GNZ BY P5 TIP GOS
 CONTROLLING FOR..
 P8 IZBRANE KO Tabela lo VALUE.. 3

		P5						
COUNT		ICISIA	KM	ENAKOMER	PRETEZNO	CISTA	NE	ROW
COL	PCT	IECKA	NA	NEKMECK	KMECKA	TOTAL		
TOT	PCT	1	1	3	4	5		
P6	0	1	1	1	0	18	20	
		5.0	5.0	0	90.0	25.6		
		50.0	12.5	0	43.9			
		1.3	1.3	0	23.1			
	1	1	0	3	10	14		
		7.1	0	21.4	71.4	17.9		
		50.0	0	11.1	24.4			
		1.3	0	3.8	12.8			
	2	0	2	6	9	17		
		0	11.8	35.3	52.9	21.8		
		0	25.0	22.2	22.0			
		0	2.6	7.7	11.5			
3	0	1	12	3	16			
	0	6.3	75.0	18.8	20.5			
	0	12.5	44.4	7.3				
	0	1.3	15.4	3.8				
4	0	2	2	1	5			
	0	40.0	40.0	20.0	6.4			
	0	25.0	7.4	2.4				
	0	2.6	2.6	1.3				
5	0	0	3	0	3			
	0	0	100.0	0	3.8			
	0	0	11.1	0				
	0	0	3.8	0				
6	0	1	0	0	1			
	0	100.0	0	0	1.3			
	0	12.5	0	0				
	0	1.3	0	0				
11	0	1	1	0	2			
	0	50.0	50.0	0	2.6			
	0	12.5	3.7	0				
	0	1.3	1.3	0				
COLUMN		2	8	27	41	78		
TOTAL		2.6	10.3	34.6	52.6	100.0		

8. VLOGA IN FUNKCIJA DRUŽBENEGA SEKTORJA KMETIJSTVA

Po programu je bila predvidena izredno podrobna proučitev funkcije družbenega sektorja kmetijstva v občini Črnomelj, predvsem z vidika organizacije proizvodnega sodelovanja z zasebnimi proizvajalci. Vendar se je v postopku zbiranja gradiva pokazalo, da KZ Črnomelj samostojno pripravlja evidenco vseh kmetij vključenih v kooperacijo, zato nismo nadaljevali tega dela na terenu. Na podlagi KZ Črnomelj smo več pozornosti posvetili analizi zaščitnih kmetij, za katere nasprotno ne obstajajo nikakršni podatki.

V občini Črnomelj je edini organizator kmetijske proizvodnje z zasebnimi proizvajalci in hkrati nosilec družbene kmetijske proizvodnje KZ Črnomelj. Kmetijska zadruga je delovna organizacija, ki ima v svojem sestavu Temeljno zadružno organizacijo "Kmetijstvo" in TOZD "Živinoreja" ter DSSS.

Osnovna dejavnost TZO "Kmetijstvo" je organizacija kmetijske proizvodnje z zasebnimi proizvajalci, odkup in prodaja kmetijskih proizvodov, vzreja, odkup in prodaja živine, oskrba kmetijskih proizvajalcev z reprodukcijskim materialom, opravljanje strojnih storitev in uslug, opravljanje pospeševalne dejavnosti. To raznovrstno dejavnost opravlja TZO preko sedmih zadružnih enot v Črnomlju, Dragatušu, Vinici, Adlešičih, Gribljah, Semiču in Starem trgu ter v okviru treh delovnih enot, mehanične delavnice, skladišč in transporta. Podatkov o površinah, ki so vključene v kooperacijo ni mogoče zbrati v uradnih virih, delo na terenu pa bi zahtevalo preverjanje posameznih gospodarstev (okoli 1200 kmetij), kar pa v okviru razpoložljivih sredstev ni bilo izvedljivo. Zato smo se omejili na podatke popisa iz leta 1981 intabelarično podajamo delež gospodarstev s kmečkimi gospodarstvi, ki so proizvodno sodelovala s KZ Črnomelj po posameznih katastrskih občinah.

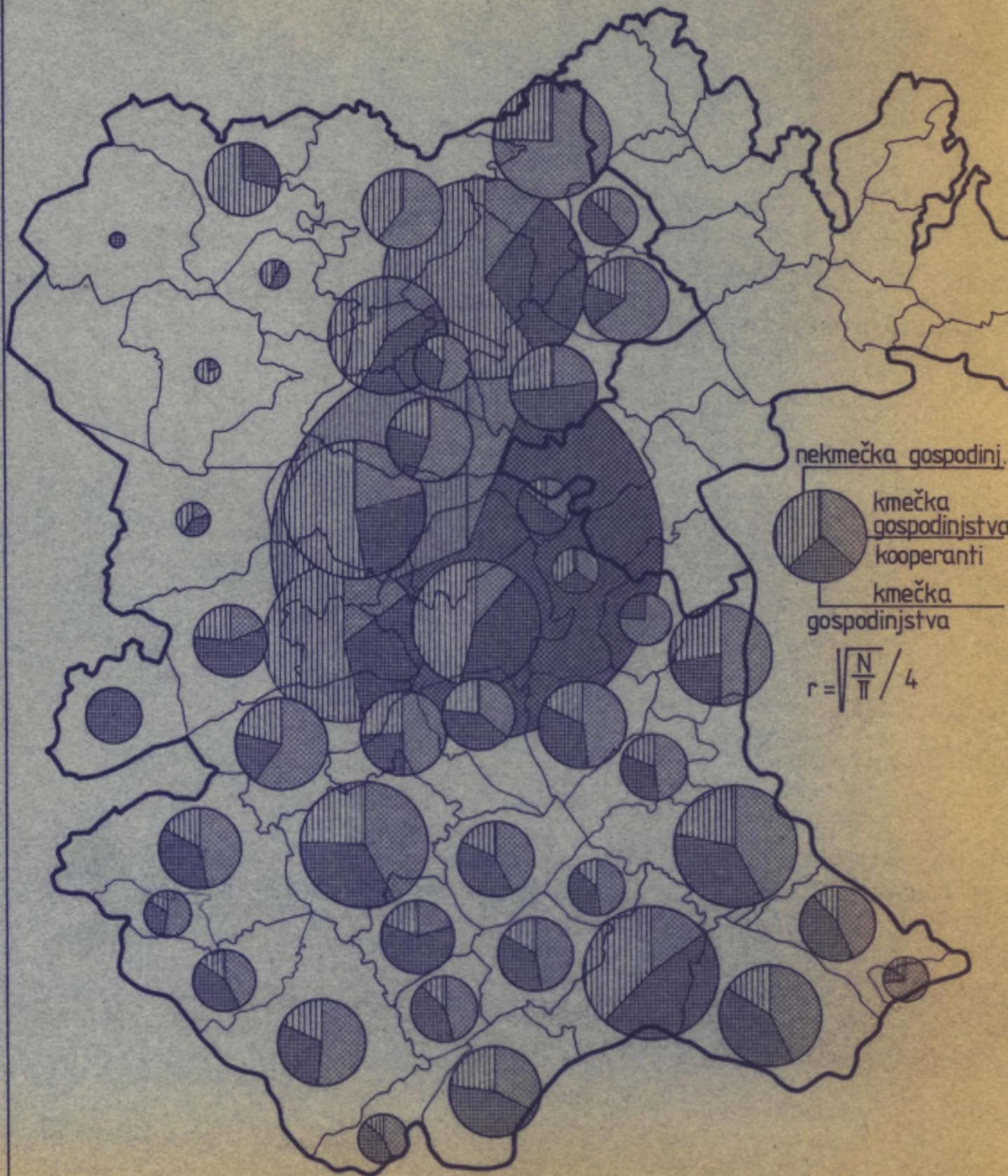
21
Tabela 11: Obseg kmetijske kooperacije

Ime k.o.	Skupno št. gospodinj.	% gospod. s kmečkimi gospodarstvi	% kmeč.gospod. s kmeč.gospodarstvi-kooperantov
Adlešiči	145	86,89	53,96
Bedenj	41	90,24	59,45
Belčji vrh	59	91,52	51,85
Blatnik	8	62,5	14,28
Bojanci	27	96,29	55
Brezje pri Vinj.vr.	27	96,29	61,53
Bukova gora	9	66,66	33,3
Butoraj	55	85,45	46,80
Cerkvišče	26	100	84,61
Črešnjevce	70	90	79,36
Črmošnjice	55	32,7	-
Črnomelj	1511	76,17	8,33
Damelj	25	96	50
Dobliče	271	51	31,65
Dolenja Podgora	27	100	-
Dragatuš	157	84	56
Golek	69	82,6	66,66
Griblje	101	80,19	69,38
Hrast pri Vinici	55	92,72	56,86
Kot	134	64,17	26,7
Loka	160	60	20,8
Marindol	54	98,14	49
Mavrlen	48	85,4	24
Nova lipa	39	97,43	52,6
Petrova vas	78	88,46	71
Planina	5	20	-
Preloka	105	93,33	51
Pribišje	78	67,94	100
Radenci	37	94,59	350
Semič	417	45	24,46
Sinji vrh	68	91,17	62,90

Ime k.o.	Skupno št. gospodinj.	% gospod.s kmečkimi gospodarstvi	% kmeč.gospod.s kmeč.gospodarstvi- kooperantov
Sodevci	17	100	59
Sodji vrh	26	96,15	45,8
Stara lipa	48	89,58	25
Stari trg ob Kolpi	66	92,42	56,66
Štale	1	100	0
Štrekljevec	131	83,96	100
Talčji vrh	192	53,12	43,13
Tanča gora	81	87,65	76,05
Tribučje	71	91,5	58,46
Učakovci	85	85,88	42,46
Vinica	170	68,8	23,93
Vinji vrh	71	81,69	31,03
Vranoviči	26	96	40
Zastava	25	72	55,55
Žuniči	17	94	87
	4988	58,5	41

BELA KRAJINA — STRUKTURA GOSPODINJSTEV 1981 po k.o.

IGU E. KARDELJA V LJUBLJANI

Ljubljana, 1985

TEMA : Bela krajina

NOSILEC : I. PIRY

KARTO IZRISAL : T. VUGRIN

Obseg proizvodnega sodelovanja deloma ponazarja podatek o živinskem fondu v okviru kooperacije, ki po podatkih ing. Požeka dosega 5500 glav goveje živine, od tega 3600 krav plemenic, pri tem je tržni višek mleka na plemenico okoli 1300 l letno.

Razporeditev tega proizvodnega potenciala po posameznih zadružnih enotah nam posredno predstavlja tabela 12, v kateri so podani tržni viški (odkup) posameznih proizvodov (v tem primeru mleko) kot jih planira KZ Črnomelj v letu 1985. Iz predloženega gradiva je razvidna izrazita usmeritev v živinorejsko proizvodnjo, za katero smo že ugotovili, da je glede na naravne pogoje v večjem delu tudi najbolj rentabilna.

22
Tabela 12: Odkup po zadružnih enotah (plan 1985)

Vrsta proizvoda	Črnomelj	Dragatuš	Vinica	Adlešiči- Griplje	Semič	Stari trg
mleko	1.192.000 l	938.000 l	833.000 l	1.031.000 l	561.000 l	125.000 l
govedo - brez koop.pitanja	98.000 kg	23.000 kg	51.000 kg	40.000 kg	58.000 kg	10.000 kg
kooper.pitanje (220 kg)	40.000		22.000	22.000		
teleta	51.500	37.000	44.400	37.000	21.500	600
prašiči	5.700	3.900	3.900	1.800	7.400	700
pšenica	140.000	127.000	32.000	73.000	47.000	11.000
zelje	25.000	10.000	5.000	10.000	5.000	5.000
rdeča pesa	50.000	45.000	26.000	15.000	7.000	7.000
krompir	120.000	130.000	60.000	190.000	70.000	30.000
kumarice	20.000	-	-	-	-	-
jabolka	180.000	150.000	50.000	30.000	70.000	20.000
slive	9.000	2.000	2.000	2.000	5.000	-
grozdje	50.000	-	-	-	100.000	-
tobak	6.500	7.000	4.000	5.000	5.000	2.500
ajda	10.000	20.000	3.000	10.000	3.000	-

Proizvodna funkcija družbenega sektorja je v občini Črnomelj omejena na kmetijsko proizvodnjo na 959 ha (po podatkih KZ Črnomelj), ki obsega predvsem proizvodnjo krmnih rastlin, pitanje goveda, vzrejo perutnine. Poleg navedenih dejavnosti ima tudi klavnico in organizirano prodajno službo. TOZD "Živinoreja" ima svoje proizvodne obrate v Dragatušu, Lokvah, Krasincu, Blatniku, Mavrlenu in Črnomlju. Obrati v Dragatušu, Lokvah in Blatniku so usmerjeni v pitanje govedi s kapaciteto od 150 - 250 glav govedi (teža 100-500 kg), obrat v Krasincu je kokošja farma za vzrejo brojlerjev in nesnic (kapaciteta 60.000 v pitanju in 31.000 v vzreji), v Mavrlenu je vinogradniško posestvo z 2 ha vinogradov, klavnica pa ima kapaciteto 600 ton mesa.

Neposredna vloga KZ Črnomelj je v zaposlitvi 194 delavcev, ki predstavljajo vse v primarni dejavnosti zaposlene v občini. Dosedanje delo in vlogo družbenega sektorja v razvoju kmetijstva v občini Črnomelj lahko ocenimo kot zadovoljivo, predvsem na področju investicijske dejavnosti, ki je bila usmerjena v izgradnjo kapacitet v primarni proizvodnji. Vendar predvsem sodelovanje z zasebnimi proizvajalci ni potekalo zadovoljivo, saj je del tržnih viškov odhajal preko drugih posrednikov. Na osnovi dokumentov, ki so bili pripravljani kot smernice za pripravo dolgoročnega plana 1986-2000, sodimo, da so predvidene usmeritve ustrezno izbrane, zato v prihodnosti lahko pričakujemo večjo vlogo družbenega sektorja kmetijstva v občini Črnomelj.

9. ZAŠČITENE KMETIJE

Posebna analiza je v sklopu raziskave zajela vprašanje zaščitene kmetij. Občinski odlok skupščine občine Črnomelj je predvidel na območju občine lolž zaščitene kmetij. Njihov pomen za ohranitev proizvodnih potencialov kmetijstva je nedvomno velik, vendar ne povsem natančno definiran, saj je bilo določevanje kljub zakonskóppredelitvam morda preveč prepuščeno subjektivnim metodam. Zavedamo se, da predstavlja problematika zaščitene kmetij povsem zaključeno temo, kateri bi veljalo posvetiti posebno raziskavo z neposrednim ugotavljanjem proizvodnih potencialov in organizacije proizvodnje na posameznih kmetijskih obratih. Kljub temu smo skušali v kratkem času in dokaj skromnih sredstvih izvesti osnovno analizo proizvodnih potencialov zaščitene kmetij, tako demografskega, kot njihove posesti, velikosti obdelovalne površine ter živinskega fonda. Edini možni vir podatkov so predstavljale popisnice za posamezna gospodinjstva, zbrane ob popisu leta 1981. S pomočjo Zavoda SR Slovenije za statistiko, ki je bil pripravljen odstopiti osnovno gradivo popisa prebivalstva, smo prišli do kontrolnikov popisa. Iz teh smo izbrali šifre za vseh lolž imen lastnikov zaščitene kmetij. Na podlagi tega šifriranega izbora smo lahko uporabili osnovno gradivo popisa. Računalniška obdelava, s katero smo izdelali navedene analize, je zahtevala veliko truda, ker vsi podatki niso bili natančni.

Končni rezultat naše analize je 964 ugotovljenih zaščitene kmetij, pri katerih se ujema vsi identifikacijski podatki. Če upoštevamo kot kriterij velikost posesti, potem lahko odštejemo še 7,2% ali 69 kmetij, ki ne dosega niti 4 ha velike posesti. Ker jim je upravni organ dodelil tak status, smo jih tudi mi upoštevali v naši analizi.

Starostna struktura oz. demografski potencial zaščitenih kmetij je dokaj ugoden, saj jih 36,2 % sodi v skupino mladih gospodinjstev, 38,2 % pa v skupino generacijskih gospodinjstev, kateri smatramo kot perspektivni. Bolj vprašljiva je prihodnost 15,8 % zaščitenih kmetij, ki sodijo v kategorijo ostarelih ali starajočih gospodinjstev. Možnost nadaljnjega ohranjanja obravnavanih gospodarstev potrjuje tudi podatek, da ima več kot 70 % gospodinjstev več kot 4 člane.

Večje težave bo pri usmerjanju proizvodnje povzročala neugodna socioekonomska struktura zaščitenih kmetij. Le 6,1 % ali 59 jih je čistih ali pretežno kmečkih gospodinjstev, mešanih, enakomerno je 264 ali 27,4 %, pretežno nekmečkih in čistih nekmečkih pa 641 ali 66,5 %.

Tudi sklad obdelovalnih površin ne nudi optimistične slike. Samo 55 zaščitenih kmetij ima več kot 10 ha obdelovalne površine, 37,8 % jih ima manj kot 3 ha, dobra polovica ali točneje 545 (56,5 %) pa od 3-5 ha obdelovalne površine. Podobno stanje kaže tudi živinski fond, saj ima kar 54,7 % zaščitenih kmetij le 1 - 3 GNŽ, 20,9 % ima 4 GNŽ, več kot 5 GNŽ na kmetijo pa ima 24,5 % zaščitenih kmetij. Naj na koncu navedemo še prostorsko razporeditev zaščitenih kmetij po krajevnih skupnostih (tabela 13).

Vsi navedeni kazalci so podani tudi po posameznih KS v posebni prilogi te raziskovalne naloge. Šifre KS so navedene v desnem zgornjem kotu pod oznako VALUE 1, 2, 3... in so identične šifram v uradnih seznamih.

Tabela 13: Analiza izbranih kmetij

KS	število	%
Adlešiči	70	7,3
Dobšiče-Kanižarica	50	5,2
Dragatuš	148	15,4
Griblje	59	6,1
Petrova vas	50	5,2
Semič	186	19,3
Stari trg	65	6,7
Talčji vrh	48	5,0
Tribuče	46	4,8
Vinica	177	18,4
Butoraj	23	2,4
Griček	23	2,4
H.Starihe } Črnomelj	8	0,8
Loka	11	1,1
Skupaj	964	100,0

10. ZAKLJUČEK

Raziskava je skušala odpreti nekatera kritična vprašanja, povezana z razvojem kmetijstva v specifični pokrajini nizkega krasa, ki ne nudi najboljših naravnih pogojev za to dejavnost. Proučevanja opravljena v trehsondrih katastrskih občinah Damelj, Belčji vrh in Petrova vas so pokazala, da je vprašanje kmetijstva izredno kompleksno saj je neposredno povezano z odnosom človek : pokrajina. Nedovoljno poznavanje teh vezi je v mnogem krivo za sedanji položaj kmetijstva, ki bo v tej pokrajini moralo odločneje prevzeti vlogo ohranjevalca kulturne krajine in s tem omogočilo tudi optimalnejšo rabo skromnih površin ter dalo s tem svoj prispevek k večji proizvodnji hrane.

Za oživitev takšne vloge pa bodo potrebni številni ukrepi, povezani z ohranitvijo poselitve v odročnih in izumirajočih območjih (npr. Kot pri Damlju), predvsem urejanjem infrastrukture in prometne dostopnosti. V območjih, primernejših za kmetijstvo pa s smotrnim združevanjem zemljišč, povezovanjem gospodarstev v proizvodne skupnosti na ekonomski osnovi, ohranjanjem potencialnih obdelovalnih površin itd. Osnovno vprašanje, ki pa je postavljeno pred družbo kot celoto je: realno vrednotenje pomena kmetijske proizvodnje v odnosu do drugih gospodarskih panog.